

1 Det rättsliga läget i frågor som rör socialtjänstens arbete med föräldrar i konflikt som kan kopplas till s.k. Samverkansteam¹

Elin Dahlberg

1.1 Allmänt

I denna skrivelse undersöks det rättsliga läget i frågor som rör socialtjänstens arbete med föräldrar i konflikt som kan kopplas till utvecklingsarbetet med s.k. Samverkansteam. Socialtjänstens arbete med familjer bedrivs på olika sätt. De verksamheter som jag bedömer har särskild relevans för det arbete som där Doors kan aktualiseras är följande. Samarbetssamtal, vårdnads-, boende- och umgängesutredningar samt socialtjänstens utredningar avseende barn enligt 11 kap. 1 § SoL respektive utredningar med anledning av barns behov av skydd och stöd 11 kap. 1 och 2 §§ SoL (s.k. barnavårdsutredningar).

1.2 Distinktionen mellan insatser i form av service och biståndsbedömda insatser²

Enligt 3 kap. 1 och 6 §§ socialtjänstlagen (2001:453) (SoL) kan kommunen erbjuda insatser till enskilda i form av service. Begreppet service definieras inte närmare i SoL. Begreppet har dock behandlats av Barnskyddsutredningen i SOU 2009:68 *Lag om stöd och skydd för barn och unga*. Utredningen anförde bl.a. följande om begreppet. Service är inte individanpassat utan lika för alla, det vill säga följer ett givet program, och bygger på att individer själva söker upp verksamheten, även om det kan ske efter en rekommendation. Detta innebär att de insatser som kommunen kan erbjuda som service ska vara allmänt inriktade och generellt utformade. Det är framförallt fråga om förebyggande, rådgivande och informerande insatser samt olika typer av öppna verksamheter som kan erbjudas utan föregående behovsbedömning och biståndsbeslut. T.ex. föräldrarådgivning, föräldrastödsprogram eller gruppverksamhet för barn till missbrukare. Denna service är tillgänglig för alla och det är den enskilde som själv bedömer om han eller hon vill ta del av den service som kommunen erbjuder. Serviceinsatser kan i sig vara riktade till enskilda individer. Men om den insats som erbjuds är anpassad till den enskildes behov och förutsätter någon form av prövning av det aktuella behovet är insatsen inte att anse som service. Då kan den endast beviljas efter ett beslut om

---

¹ Det som undersöks i denna skrivelse är följande: A) Kan DOORS fungera som ett bedömningsunderlag vid en biståndsansökan (4 kap. 1 § SoL) i socialtjänstens utredningar avseende barn enligt 11 kap. 1 § SoL respektive utredningar med anledning av barns behov av skydd och stöd 11 kap. 1 och 2 §§ SoL? 2. Är de uppgifter som framkommer genom DOORS kunskapsmässigt motiverade i förhållande till den insats/det beslut som utreds? a) Kan uppgifterna som framkommer genom DOORS ifrågasättas? Finns det med andra ord metodologiska utmaningar? b) Är DOORS förenlig med proportionalitet och integritet vid en biståndsansökan där såväl uppgifter om oro finns som där uppgifter om oro saknas. B) Insatser i form av service vs biståndsbedömda insatser. Vad krävs för att ett biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL ska vara tillräckligt utrett för att en individuell anpassad insats ska kunna erbjudas? C) Hur är det att använda DOORS i ett råd- och stödsammanhang, d.v.s. inte myndighetsutövning inom socialtjänsten? Finns det hinder utifrån integritets- och proportionalitetssynpunkt? Vilket värde kan uppgifterna tillmätas i ett senare skede? Hur kan uppgifterna ifrågasättas? Vilken status har ett ifyllt DOORS formulär (Dokumentationsskyldigheten varierar – sekretess – vem är part/partsyns)? D) Vad skulle det innebära att använda DOORS i en vårdnads-, boendes- och umgängesutredning? Eller samarbetssamtal (frivilliga och remitterade från tingsrätten)? Kan det göras, finns det svårigheter utifrån integritetssynpunkt? Andra hinder? Skulle det vara material som den andra föräldern kan begära ut, och som skulle kunna utgöra material i en vårdnadstvist eller annan tvist? (ligger i barnets akt och har därmed bägge vårdnadshavare tillgång till det)?

² En av rättsutredningens frågor; Insatser i form av service (3 kap. 1 och 6 §§ SoL) vs biståndsbedömda insatser (4 kap. 1 § SoL).

bistånd med stöd av 4 kap. 1 § SoL (jfr RÅ 1991 ref 61).³ Vad säger då praxis om distinktionen mellan insatser som service enligt 3 kap. 1 och 6 §§ och individuellt behovsprövade insatser som kräver biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL? I en nyligen avgjord kammarrättsdom framhålls inledningsvis i domskälen att som motiv till att erbjuda insatser i form av service kan anföras att detta möjliggör ett utvecklande av det förebyggande arbetet samtidigt som tillgängligheten ökar och risken för att personer avhåller sig från att ta del av insatsen minskar. Vidare framhålls att det är svårt att dra en gräns för hur djupgående en insats kan vara innan den måste föregås av en utredning och som ska beviljas i form av bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL. Insatsen får inte tillhandahållas i strid med likställighetsprincipen i kommunallagen (1991:900).⁴ Principen innebär att kommunen ska behandla medlemmarna lika om det inte finns sakliga skäl för något annat.⁵ Av principen följer därför att en bedömning av insatsens utformning måste göras i det enskilda fallet.⁶

Sammanfattningsvis kan sägas att det saknas tydlig lagreglering av vilka förutsättningarna är för att kunna erbjuda insatser som service utan föregående behovsprövning och biståndsbeslut. Det saknas också tydlig lagreglering av vilka typer av insatser som kan erbjudas som service. Praxis ger inte heller något klagörande svar. Gränsen mellan insatser som kan erbjudas som service respektive insatser som kräver biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL är flytande.

1.3 Ledande principer för socialtjänstens arbete

1.3.1 Barnets bästa

1.3.1.1 Bedömningen av barnets bästa

Barnets bästa är ett kunskapsteoretiskt öppet begrepp vilket innebär att samtliga faktorer av betydelse för vad som är bäst för det enskilda barnet ska vägas in i bedömningen.⁷ Bestämmelsen om barnets bästa i 1 kap. 2 § SoL svarar mot innehållet i barnkonventionens artikel 3.⁸ Av artikel 3 följer att bedömningen ska genomföras individuellt i varje enskilt fall med utgångspunkt i de specifika omständigheterna för det enskilda barnet. Det handlar om att utvärdera och väga allt som behövs för att kunna fatta beslut i en viss situation för ett enskilt barn. Enligt barnkonventionen ska vissa faktorer beaktas när barnets bästa bedöms. Det ska emellertid påpekas att dessa faktorer inte är uttömmande: a) barnets rätt att behålla sin identitet, b) bevarandet av familjemiljön och upprätthållandet av relationer, c) omsorg om barnet och barnets skydd och säkerhet, d) barnets utsatthet, e) barnets rätt till hälsa, f) barnets rätt till utbildning, g) barnets åsikter.⁹

1.3.1.2 Barnets bästa – dess rättsliga vikt i förhållande till andra rättsliga intressen

³ SOU 2009:68 s. 384 ff. Jfr RÅ 1991 ref 61.

⁴ Kammarrätten i Jönköping, dom den 3 mars 2017 i mål nr 3252-15.

⁵ Likställighetsprincipen stadgas i 2 kap 2 § Kommunallagen (1991:900). I rättspraxis har denna princip förklarats innebära att kommuner och landsting inte tillåts särbehandla vissa kommunmedlemmar eller grupper av kommunmedlemmar på annat än objektiv grund (RÅ 1975 Ab 313, 1979 Ab 404). För att särbehandlingen ska anses strida mot likställighetsprincipen ska det emellertid röra sig om en ”obehörig” särbehandling (RÅ 1977 ref. 55).

⁶ Kammarrättens i Jönköping, dom den 3 mars 2017 i mål nr 3252-15.

⁷ Se Kaldal, A., Standardiserade metoder för att bedöma risk i ärenden om vårdnad, boende och umgänge, Juridisk tidskrift, s. 542-562.

⁸ Se Lundgren, L., Thunved A., och Sunesson, P.A., lagkommentaren till 1 kap. 2 § SoL publicerad i Zeteo den 30 januari 2017, https://zeteo.wolterskluwer.se/document/nyasocialkomm_nyasocial2001453kap01_s1?anchor=xnyasocialkomm_q2001q453_1_kap_2_px (besökt den 31 aug 2017).

⁹ Se Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14, p 48-84.

Barnets bästa som rättsligt intresse kan tillmätas varierande betydelse beroende på den aktuella rättsregeln. Enligt 6 kap. 2a § FB ska barnets bästa ska "vara avgörande" för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge (6 kap. 2a § FB). Detta innebär att det inte finns några andra rättsliga intressen som kan väga tyngre än barnets bästa, såsom rättvisa mellan föräldrarna eller en förälders behov av kontakt med barnet. Lika stark skrivning framgår av 1 kap. 2 § 2 st. SoL där det anges att i socialtjänstens arbete ska barnets bästa "vara avgörande", vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn. En svagare skrivning framgår av 1 kap. 2 § 1 st. SoL där det anges att i socialtjänstens arbete, vid åtgärder som rör barn, ska barnets bästa "särskilt beaktas" (1 kap. 2 § 1 st. SoL). Här synliggörs således en skillnad mellan lydelserna. I 1 kap. 2 § 1 st. SoL tillåts en avvägning mellan barnets bästa och andra rättsligt relevanta intressen vilket inte är möjligt enligt föräldrabalkens lydelse och 1 kap. 2 § 2 st. SoL där barnets bästa är det avgörande intresset.

1.3.2 Proportionalitetsprincipen

I Europakonventionens, som gäller som svensk lag, artikel 8 om rätten till privat- och familjeliv stadgas att ingripanden i enskildas privat- och familjeliv endast får ske om det finns lagstöd och om det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle för att t.ex. skydda barn mot någon form av utsatthet. Med andra ord innebär artikel 8 primärt att staten ska hålla sig borta från orättfärdiga ingrepp i enskildas privat- och familjeliv. För att kunna avgöra om ingripandet är rättfärdigt finns ett krav på såväl legalitet som proportionalitet.¹⁰ Proportionalitetsprincipen är inte bara en central princip att ta hänsyn till vid tillämpningen av den enskildes rättigheter enligt Europakonventionen. Den är också en central princip vad gäller den offentliga förvaltningens förhållande till enskilda. Högsta förvaltningsdomstolen har i sin praxis slagit fast och utvecklat en allmän proportionalitetsprincip i svensk rätt. Den kan förenklat sägas innebära att en ingripande åtgärd ska vara ägnad att tillgodose det ändamål som åsyftas, vara nödvändig för att uppnå detta ändamål och medföra fördelar som står i rimlig proportion till den skada som åtgärden förorsakar vilket innebär att det ska finnas en balans mellan mål och medel.¹¹

---

¹⁰ Leviner, P., Rättsliga dilemman i socialtjänstens barnskyddsarbete, Jure förlag AB, Stockholm 2011, s. 87.

¹¹ Prop. 2016/17:180 s. 61.

2 Socialtjänstens verksamheter

2.1 Samarbetssamtal

2.1.1 Allmänt

Samarbetssamtal kan komma till stånd dels genom att domstolen förordnar om samarbetssamtal (6 kap. 18 § 2 st. FB), dels genom att föräldrarna själva tar initiativ till dessa (6 kap. 18 § och 5 kap. 3 § SoL). Oavsett hur och varför samarbetssamtal har initierats är kommunerna skyldiga att tillhandahålla dessa under sakkunnig ledning. I den juridiska litteraturen har det framhållits att ju tidigare samarbetssamtalen kommer till stånd, desto större är i regel möjligheterna att föräldrarna når fram till en överenskommelse.¹²

Samarbetssamtal syftar till att skapa enighet mellan föräldrarna i frågor som rör vårdnad, boende och umgänge (6 kap. 18 § FB och 5 kap. 3 § 1 st. SoL). Med andra ord är syftet med samtalen att hjälpa föräldrar att göra överenskommelser i fråga om barnet utifrån barnets behov och eventuella önskemål.¹³ Hur bör då samarbetssamtal utformas? I propositionen *Vårdnad, boende och umgänge* framhåller regeringen att Socialstyrelsen bör ansvara för att utveckla metoder för samarbetssamtal.¹⁴ Någon enhetlig metod för samarbetssamtal finns emellertid fortfarande inte. Socialstyrelsen framhåller att flexibiliteten med att socialtjänsterna kan använda och utveckla olika metoder utifrån olika förutsättningar beträffande resurser, kompetens och erfarenhet är nödvändig med hänsyn till föräldrarna och deras behov.¹⁵ Inte heller i SOU 2017:6 *Se barnet!* finns förslag på enhetlig metod för samarbetssamtal. Däremot föreslås i betänkandet att det införs ett krav på att föräldrar, som huvudregel, ska ha deltagit i informationssamtal innan de framställer ett tvistigt yrkande om vårdnad, boende eller umgänge i domstol. I betänkandet anges att samtliga föräldrar som överväger att inleda en tvist om barn i domstol ska vid informationssamtalen få relevant information om bl.a. den rättsliga regleringen och olika former av konfliktlösning och att föräldrarna om det är lämpligt ska erbjudas samarbetssamtal.

Ett problem som på senare år fått allt större uppmärksamhet är förekomsten av våld, hot eller kränkningar i familjen. Det är därför viktigt att samtalsledarna känner till eventuell förekomst av våld, hot eller kränkningar i familjen. Det är, enligt Socialstyrelsens allmänna råd, socialnämnden som bör avgöra när och hur personalen i nämndens verksamheter ska ställa frågor om våld för att kunna identifiera våldsutsatta och barn som bevittnat våld som behöver stöd och hjälp.¹⁶ För att kunna identifiera personer som är eller har varit utsatta för våld, hot, kontroll eller någon annan kränkande behandling inom familjen bör, enligt Socialstyrelsens allmänna råd, samtalsledaren för samarbetssamtalen innan samarbetssamtal inleds, i regel genom enskilda samtal med föräldrarna, ta reda på om det har förekommit våld eller andra övergrepp, hot, missbruk, psykisk ohälsa eller andra problem i familjen och hur problemet påverkar barnets situation.¹⁷ Det enskilda samtalet kan bl.a. ägnas åt att kartlägga våld, andra problem som finns i relationen samt hur det påverkar barnens

---

¹² Sjösten, M., *Vårdnad, boende och umgänge samt verkställighet av sådana avgöranden och överenskommelser*, Norstedts juridik AB, Stockholm 2014, s. 191.

¹³ Socialstyrelsen, *Vårdnad, boende och umgänge*, Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, s. 155.

¹⁴ Prop. 1997/98:7 s. 39.

¹⁵ SOU 2005:43 s. 557 och Socialstyrelsen, *Vårdnad, boende och umgänge*, Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, s. 163.

¹⁶ Socialstyrelsen, *Våld i nära relationer*, SOSFS 2014:4 s. 1.

¹⁷ Socialstyrelsen, *Allmänna råd, Socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge* SOSFS 2012:4 s. 6.

situation.¹⁸ Om något av dessa problem är för handen bör samtalsledaren noga överväga om det är lämpligt att påbörja samarbetsamtal. Samtalsledaren bör också ta reda på i vilken utsträckning barnet har bevittnat våld, andra övergrepp eller kränkande behandling och hur barnet har reagerat. Vidare bör samtalsledaren ta reda på om barnet självt har blivit utsatt och om barnet kan behöva stöd.¹⁹ I Socialstyrelsens handbok om socialtjänstens arbete med våld i nära relationer anges att samtalsledaren exempelvis redan i det första telefonsamtalet kan fråga om det är något som kvinnan eller mannen inte vill eller vågar prata om vid gemensamma samtal med den andra föräldern. Vidare framhålls att det också är möjligt att fråga hur parterna brukar hantera konflikter, för att sedan gå in på frågan om det har förekommit våld eller andra problem i familjen som kan påverka förutsättningarna för samarbetsamtal.²⁰ Om en förälder uppger att det har förekommit våld eller andra problem behöver samtalsledaren bedöma vilka säkerhetsåtgärder som kan behövas vid samtalen, om samtalen ska påbörjas. Bedömningen görs dels utifrån den våldsutsattas upplevelse och beskrivning – det vill säga hur han eller hon bedömer risker och skyddar sig – dels en riskbedömning av den våldsbenägne, utifrån kända riskfaktorer.²¹ En säkerhetsplan görs upp i samråd med den utsatta föräldern. I en sådan kan t.ex. ingå att föräldrarna inte ska komma och gå samtidigt. Det måste också finnas möjlighet att vänta i olika rum. Den utsatta föräldern kan också ha någon som följer med och möter eller ha möjlighet att gå ut en annan väg.²²

Om samtalsledaren bedömer att samtalen endast är ett sätt att försöka kontrollera den andra föräldern eller få tillfälle att träffa denne, bör de också avslutas. Om samtalen avslutas, bör föräldrarna informeras om möjligheten till stöd och hjälp i annan form, både för sig själva och för barnet. Ett sådant stöd kan vara familjerådgivning, föräldragrupper, familjestödsverksamheter eller barngrupper.²³

2.1.2 Samarbetsamtal – remitterade från tingsrätten

När en tvist mellan föräldrar om vårdnad, boende eller umgänge har inletts i domstol har domstolen möjlighet att pröva möjligheterna till en samförstånds lösning genom att lämna i uppdrag åt en socialnämnd att anordna samarbetsamtal (6 kap. 18 § 2 st. FB). Vårdnadsrelaterade mål är indispositiva tvistemål vilket betyder att domstolen kan gå utöver parternas yrkanden och medgivanden. Domstolen ska därmed se till att den lösning som väljs så långt det är möjligt tillgodoser barnets bästa, även när det går emot föräldrarnas uppfattning i frågan. Med detta följer att ansvaret för att målet blir tillbörligt utrett åvilar rätten, vilket också framgår av 6 kap. 19 § FB, enligt vilken rätten ska se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillbörligt utredda. Av 42 kap. 6 § p. 5 rättegångsbalken (1942:740) (RB) framgår att domstolen redan inledningsvis i en process ska klarlägga om förutsättningar finns för parterna att nå en samförstånds lösning. Bestämmelsen följs upp genom en bestämmelse i 42 kap. 17 § 1 st. RB enligt vilken domstolen har en skyldighet att, om det är lämpligt med hänsyn till målets beskaffenhet och övriga omständigheter,

¹⁸ Socialstyrelsen, Våld: Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer, s. 132.

¹⁹ Socialstyrelsen, Allmänna råd, Socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge SOSFS 2012:4 s. 6.

²⁰ Socialstyrelsen, Våld: Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer, s. 132.

²¹ Socialstyrelsen, Våld: Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer, s.132.

²² Socialstyrelsen, Vårdnad, boende och umgänge Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, s. 172.

²³ Socialstyrelsen, Allmänna råd, Socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge SOSFS 2012:4 s. 7.

verka för att parterna når en samförståndslösning. Lagstiftningen präglas således av en strävan efter samförståndslösningar i vårdnadsfrågor på ett så tidigt stadium som möjligt i processen. I förarbetena framhålls att om en förälder motsätter sig en diskussion om en samförståndslösning får föräldern inte tvingas att medverka i en sådan eftersom parterna har en berättigad rätt att få sin tvist prövad och avgjord i sak om de vänt sig till domstol.²⁴ Till detta kommer att det är en indispositiv tvist där samhällsintresset är barnets bästa och, som framgår ovan, kan en förälder ha legitima skäl att inte delta i samarbetsamtal. Utgångspunkten är dock att föräldrars överenskommelser om vårdnad boende och umgänge i allmänhet överensstämmer med vad som är till barnets bästa.²⁵ I förarbetena till 2006 års vårdnadsreform betonades emellertid att om en överenskommelse inte är förenlig med barnets bästa, ska den inte heller ligga till grund för domstolens avgörande. Det framhålls att domstolen bör vara extra försiktig med att acceptera eller verka för en samförståndslösning när den ena föräldern har gjort sig skyldig till våld eller annat övergrepp mot den andra föräldern, barnet eller något syskon till barnet.²⁶

Domstolen torde sakna möjlighet att ge riktlinjer för samarbetsamtalen eftersom uttrycklig regel som ger domstolen sådan möjlighet saknas, till skillnad från den möjlighet domstolen har vad gäller vårdnadsutredningarnas bedrivande (6 kap. 19 § 3 st. FB).²⁷

2.2 Socialtjänstens utredningar avseende barn enligt 11 kap. 1 § SoL respektive utredningar med anledning av barns behov av skydd och stöd 11 kap. 1 och 2 §§ SoL

Enligt 11 kap. 1 § SoL ska socialnämnden utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Detta gäller oavsett om utredningen rör ett barn eller en vuxen. När utredningen rör ett barns behov av *skydd eller stöd* (11 kap. 1 och 2 §§ SoL) ges nämnden en vidare utredningsbefogenhet, än vad en utredning enligt 11 kap. 1 § tillåter, och får konsultera sakkunniga samt ta övriga kontakter som behövs, oavsett om barnet eller vårdnadshavarna är informerade eller har samtyckt. En utredning kan avslutas utan åtgärd med exempelvis förslag om att familjen eller barnet ska söka stöd inom öppenvården, socialtjänstens eller hälsosjukvården, ett beslut om bistånd enligt 4 kap. 1 § 1 st. SoL eller att en ansökan om tvångsvård av barnet ska göras med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) (1990:52). Biståndsbestämmelsen i 4 kap. 1 § 1 st. SoL, som gäller för både barn och vuxna, innebär att barnet har rätt till bistånd för sin livsföring för att uppnå en skälig levnadsnivå. Biståndsbehovet kan vara ekonomiskt, men också röra sig om andra former av insatser. Av bestämmelsen framgår att en individuell behovsprövning ska göras. I denna prövning ingår att bedöma om det föreligger ett biståndsbehov och om det kan tillgodoses av individen själv eller på något annat sätt. Behovsprövningen förutsätter att en utredning genomförs som läggs till grund för prövningen av barnets behov.²⁸ Utifrån barnets behov av insatser ska familjen erbjudas bistånd. Vad är då barnets behov? På ett generellt plan kan barnets behov sägas följa av föräldrabalken. Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. De ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan

²⁴ Prop. 2005/06:99 s. 104.

²⁵ Prop. 1990/91:8 s. 59 och prop. 1994:95:224 s. 35.

²⁶ Prop. 2005/06:99 s. 104.

²⁷ JO 1995/96 s. 74: JO uttalar att lagstiftaren uttryckligen har gett domstolen möjlighet att ge riktlinjer för en vårdnadsutredning medan motsvarande regel saknas beträffande beslut om samarbetsamtal, varför det ligger närmast till hands att dra slutsatsen att lagstiftaren inte avsett att domstolen ska kunna styra inriktningen av samarbetsamtalen.

²⁸ SOU 2009:68 s. 338.

kränkande behandling. Barnet ska också få den tillsyn som behövs med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga omständigheter och få tillfredsställande försörjning och utbildning (6 kap. 1 och 2 §§ FB).

Syftet med den utredning som föregår socialtjänstens beslut som rör ett barn är att kartlägga de risk- och skyddsfaktorer som finns hos barnet själv, i familjen, i närmiljön och på samhällsnivån samt hur dessa faktorer växelverkar. Detta betyder att man inte bara kan se till problem och missförhållanden för att bedöma barnets biståndsbehov utan att också identifiera uppväggande och skyddande faktorer. Dels måste barnets egna resurser och dess sårbarhet uppmärksammas, dels måste det uppmärksammas i vilken utsträckning det nätverk som omger barnet är tillräckligt skyddande. Varaktigheten i de problem som har uppmärksamats, allvarlighetsgraden, orsaker och konsekvenser för barnet eller den unge måste också utredas och vägas samman. Beroende på problemets allvarlighetsgrad kan det vara nödvändigt att fortlöpande under utredningen bedöma barnets behov av skydd.²⁹ Viktiga begrepp i sammanhanget är således behov och risk. Om de grundläggande behoven inte tillgodoses finns risk att barnet far illa.³⁰ Riskbedömningar handlar om att försöka förutse framtida risker, både på kort och lång sikt, för barnets utveckling och välfärd.³¹

Vad bör då ingå i en utredning om barns behov av skydd eller stöd och hur bör den bedrivas? I propositionen *Stärkt stöd och skydd för barn och unga* (11 kap. 1 och 2 §§ SoL) framhålls att barn och vårdnadshavare under utredningens gång ska vara delaktiga och kontinuerligt få information så att utredningsprocessen blir tydlig och förutsägbar för dem. Vidare framhålls att socialtjänsten, i utredningsarbetet, ska utgå från barnets bästa.³² I Socialstyrelsens allmänna råd³³ finns viss vägledning angående vad som bör ingå i en utredning. Det anges bl.a. att en utredning till skydd eller stöd för ett barn bör inriktas på barnets situation och behov samt på hur dess behov tillgodoses. Det anges vidare att uppgifter till utredningen bör inhämtas på ett *strukturerat* sätt utifrån *kunskap och beprövad erfarenhet*. Socialnämnden bör träffa barnet såväl med som utan vårdnadshavare för att genom samtal och observationer bilda sig en uppfattning om barnets situation. När nämnden begär in uppgifter som kan vara av betydelse för utredningen bör den i möjligaste mån *precisera* vilken slags uppgift den önskar få del av. Om uppgifterna har lämnats muntligt, bör nämnden kontrollera med uppgiftslämnaren att uppgifterna som har antecknats av nämnden uppfattas korrekt. Om nämnden konsulterar sakkunniga för att få hjälp med bedömningen av ett barns behov, bör en sådan begäran göras skriftligt och innehålla specificerade frågor om vad nämnden önskar få belyst eller utrett.

Av de allmänna råden framgår vidare att socialnämnden bör inleda utredningen med att planera hur den är tänkt att bedrivas. Planeringen bör göras i nära samråd med barnet utifrån dess ålder och mognad samt med barnets vårdnadshavare. Det anges att:³⁴

”Planeringen bör omfatta

- vad som ska klargöras i utredningen,
- hur samtal och möten ska utformas så att barnet ges goda förutsättningar att framföra sina åsikter,
- när och hur samtal och möten ska äga rum med barnet enskilt eller tillsammans med dess vårdnadshavare eller någon annan,
- när och hur enskilda eller gemensamma samtal ska äga rum med vårdnadshavaren,

---

²⁹ SOU 2009:68 s. 339.

³⁰ SOU 2009:68 s. 340.

³¹ SOU 2009:68 s. 340.

³² Prop. 2012/13:10 s. 56

³³ Socialstyrelsen, Allmänna råd, Handläggning av ärenden som gäller barn och unga, SOSFS 2014:6, s. 4 f.

³⁴ Socialstyrelsen, Allmänna råd, Handläggning av ärenden som gäller barn och unga, SOSFS 2014:6 s. 4 f.

- hur ett behov av tolk eller kommunikationsstöd ska tillgodoses,
- om standardiserade bedömningsmetoder ska användas och i så fall vilka,
- vilka referenspersoner och sakkunniga som behöver kontaktas samt syftet med kontakterna, och
- när utredningen beräknas vara slutförd.

Om nya eller ändrade omständigheter uppstår under utredningen, bör nämnden överväga om planeringen behöver ändras.”

Det framhålls som nämnts att det av utredningens planering bör framgå om standardiserade bedömningsmetoder ska användas och i så fall vilka.³⁵ I Sverige är emellertid flera av de få riskbedömningsinstrument som används i utredningar till barns behov av skydd tester för att bedöma våldsbenägenhet och våldsutsatthet.³⁶

Vad ska då beslutsunderlaget innehålla? I Socialstyrelsens föreskrifter anges att inför nämndens beslut i ett ärende ska faktiska omständigheter, händelser av betydelse och bedömningar som ligger till grund för nämndens beslut sammanställas till ett beslutsunderlag.³⁷ Vidare anges att beslutsunderlaget ska innehålla uppgifter om barnets och vårdnadshavarnas uppfattning om barnets behov och hur dessa kan tillgodoses samt nämndens bedömning av barnets behov.³⁸ I Socialstyrelsens handbok *Utreda barn och unga* anges att det inte i generella termer kan beskrivas vad beslutsunderlaget ska innehålla och hur omfattande det ska vara. Det som är tillräcklig och väsentlig information beror på ärendets komplexitet.³⁹ I vissa fall kan underlaget vara mycket kort och bara redovisa en eller två kontakter. I andra fall är ett mer utförligt underlag nödvändigt med en redovisning av information från barnet, vårdnadshavarna, sakkunniga och referenspersoner. Ett beslutsunderlag kan även innehålla en tydlig analys och ska innehålla en bedömning av barnets behov av insatser.⁴⁰ Även om det, enligt 11 kap. 10 § 3 st. SoL, är möjligt för utredaren att tala med barn utan vårdnadshavarnas samtycke i utredningar om barns behov av skydd eller stöd⁴¹, kan det ofta vara av betydelse för barnets bästa att eftersträva vårdnadshavarnas samtycke.⁴² Någon regel om att vårdnadshavarens inställning ska kontrolleras före samtalet finns emellertid inte.⁴³ Av 1 kap. 1 § SoL och 3 kap. 5 § SoL följer däremot att vårdnadshavaren bör informeras om samtalet innan det genomförs. Det kan t.ex. vara nödvändigt att samtal hålls med barnet för att socialtjänsten ska få ett tillräckligt underlag för att kunna ta ställning till om nämnden behöver ingripa samt hur behovet av insatser för barnet ser ut.⁴⁴

Vilka förutsättningar har då socialnämnden att bevilja insatser till barn enligt 4 kap. 1 § SoL om en av vårdnadshavare motsätter sig dessa? I 6 kap. 13 a § FB anges att om barnet står under

³⁵ Socialstyrelsen, Allmänna råd, Handläggning av ärenden som gäller barn och unga, SOSFS 2014:6, s. 5.

³⁶ Två exempel kan ges. SARA är en klinisk checklista över riskfaktorer för partnervåld. FREDA består av tre standardiserade bedömningsmetoder som är avsedda att användas inom socialtjänstens och andra verksamheters arbete med personer som utsatts för våld i nära relationer.

³⁷ 5 kap. 9 § SOSFS 2014:5

³⁸ 5 kap. 10 § SOSFS 2014:5

³⁹ Se Socialstyrelsen, *Utreda barn och unga*, Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen, s. 102.

⁴⁰ Se Socialstyrelsen, *Utreda barn och unga*, Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen s. 102.

⁴¹ Det är också möjligt för socialnämnden att tala med barn utan vårdnadshavarens samtycke i utredningar om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 7 och 8 §§ FB på socialnämndens initiativ (11 kap. 10 § 3 st. SoL).

⁴² Prop. 2009/10:192 s. 33.

⁴³ Prop. 2012/13:10 s. 66.

⁴⁴ Prop. 2009/10:192 s. 16.

vårdnad av två vårdnadshavare och endast den ena samtycker till en åtgärd till stöd för barnet, får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa och åtgärden gäller psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § SoL, utseende av en kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § 1 st. SoL eller en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (6 kap. 13 a § föräldrabalken, FB, 1949:381). I HFD 2015 ref. 5 uttalas att det måste finnas ett påtagligt och tydligt behov i det enskilda fallet för att socialnämnden ska bevilja insatsen mot en vårdnadshavares vilja. Beträffande möjligheten att enligt 6 kap. 13 a § FB bevilja insatser enligt 4 kap. 1 § SoL mot den ena vårdnadshavarens vilja har i praxis uttalats att besluten om insatsen familjebehandling i form av samtalskontakt för de berörda barnen ska vara tillräckligt preciserade så även insatsens omfattning och varaktighet för att insatsen med stöd av 4 kap. 1 § SoL ska kunna beviljas mot en vårdnadshavares vilja.⁴⁵

Sammanfattningsvis kan sägas att det inte är möjligt att i generella ordalag beskriva vad ett beslutsunderlag ska innehålla och hur omfattande det ska vara eftersom det som är tillräckligt och väsentlig information för ett biståndsbeslut beror på omständigheterna i det enskilda fallet. I Socialstyrelsens föreskrifter anges emellertid att faktiska omständigheter, händelser av betydelse och bedömningar som ligger till grund för nämndens beslut ska sammanställas till ett beslutsunderlag⁴⁶ och att underlaget ska innehålla uppgifter om barnets och vårdnadshavarnas uppfattning om barnets behov och hur dessa kan tillgodoses samt nämndens bedömning av barnets behov.⁴⁷

2.3 Vårdnads-, boende- och umgängesutredningar

2.3.1 Allmänt

Domstolen ska som tidigare nämnts se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillräckligt utredda (6 kap. 19 § 1 st. FB). Bestämmelserna gäller såväl när föräldrarna är oeniga som när de är överens. Detta innebär att innan domstolen avgör ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge ska socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar. Har socialnämnden upplysningar som kan vara av vikt för frågans bedömning är nämnden skyldig att lämna dessa till domstolen (6 kap. 19 § 2 st. FB). Sekretess hindrar således inte att uppgifterna lämnas till domstol (10 kap. 28 § OSL). Möjligheten att lämna upplysningar är avsedd som ett skydd för barnet och syftet är att socialnämnden ska reagera om den har uppgifter som innebär att föräldrarnas överenskommelser framstår som oförenliga med barnets bästa. Det är domstolen som avgör om det är tillräckligt att socialnämnden får tillfälle att lämna upplysningar eller om ytterligare utredning är nödvändig. Om så är fallet får domstolen uppdraga åt socialnämnden eller åt något annat organ att utse någon att verkställa en utredning (6 kap. 19 § 3 st. FB). När domstolen beslutar om en utredning får den fastställa riktlinjer för hur utredningen ska bedrivas (6 kap. 19 § 3 st. FB). Om det finns anledning att från domstolens sida lägga fast vissa ramar för utredningen får bedömas i det enskilda fallet. Det kan till exempel redan från början stå klart att utredningen kan göras mer begränsad än vanligt och inriktas på vissa omständigheter.⁴⁸ I dagsläget finns det inte några specifika metoder för att bedöma risken för att ett barn far illa.⁴⁹ Regeringen har gett MFOF i uppdrag att ta fram ett handläggningsstöd för socialnämndernas arbete med riskbedömningar i ärenden om vårdnad, boende och umgänge.

⁴⁵ Kammarrätten i Jönköpings, dom den 18 maj 2017, i mål nr 3267-16.

⁴⁶ 5 kap. 9 § SOSFS 2014:5

⁴⁷ 5 kap. 10 § SOSFS 2014:5

⁴⁸ Prop. 1990/91:8 s. 66.

⁴⁹ Se Kaldal, A., Standardiserade metoder, a.a., 540.

Uppdraget ska redovisas till Socialdepartementet den 7 maj 2018. 2014 års vårdnadsutredning ställer sig positiv till uppdraget med motiveringen att det kan bidra till att höja kvaliteten på riskbedömningarna och därmed innebära att domstolens beslutsunderlag förbättras och således också förbättrade förutsättningar för ett avgörande som är förenligt med barnets bästa.⁵⁰ Kaldal har i artikeln *Standardiserade metoder för att bedöma risk i ärenden om vårdnad, boende och umgänge* undersökt de rättsliga förutsättningarna att utarbeta ett riskbedömningsinstrument i ärenden om vårdnad, boende och umgänge.⁵¹ Enligt Kaldal är en fördel med strukturerade bedömningsmetoder att det skapar bättre förutsättningar för en strukturerad och transparent informationsinhämtning, vilket ger bättre förutsättningar för en strukturerad och transparent redovisning av familjerättens utredning och bedömning. Detta gör det också lättare för domstolen att göra en självständig bevisvärdering av utredningen. En bred och strukturerad informationsinhämtning överensstämmer vidare med lagens krav på ett fullgott beslutsunderlag i vårdnads mål.⁵²

2.3.2 Bedömningen av barnets bästa och riskbedömningen

Enligt 6 kap. 2 a § FB ska barnets bästa vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Detta innebär att det inte finns några andra intressen som kan väga tyngre än barnets bästa såsom exempelvis rättvisa mellan föräldrarna eller en förälders behov av kontakt med barnet.⁵³ Barnets bästa är ett kunskapsteoretiskt öppet begrepp vilket innebär att samtliga faktorer av betydelse för vad som är bäst för det enskilda barnet ska vägas in i bedömningen.⁵⁴ Det är vårdnadsutredarna och domstolen som tillskriver begreppet en konkret innebörd. Deras uppfattningar, kunskaper, antaganden och bedömningar ligger till grund för vad som anses vara barnets bästa i det enskilda vårdnads målet.⁵⁵

Hur ska då bedömningen av barnets bästa göras? I 6 kap. 2a § FB lyfts vissa faktorer fram. Där anges att barnets behov av en *nära och god kontakt med båda föräldrarna* och *risken för att barnet far illa*, särskilt ska beaktas. Dessutom ska hänsyn tas *till barnets vilja* med beaktande av dess ålder och mognad. Andra faktorer som beaktas är föräldrarnas förmåga att samarbeta⁵⁶ och föräldrarnas lämplighet.⁵⁷ Centralt är också barnets behov av *trygghet* (6 kap. 1 § FB). Vad är då en risk i mål om vårdnad, boende och umgänge⁵⁸? I 6 kap. 2a § FB framgår att följande är risk; *övergrepp mot barnet, övergrepp mot någon annan i familjen, olovligt bortförande eller kvarhållande av barnet* och att *barnet annars far illa*. Riskbedömningen är, såsom begreppet barnets bästa, en kunskapsteoretiskt öppen bedömning.⁵⁹ Det är därmed rättstillämparen som bedömer vilka faktorer som kan leda till att ett barn riskerar att fara illa vilket innebär att samtliga faktorer av betydelse för bedömningen av risken för att barnet far illa ska beaktas.⁶⁰

⁵⁰ SOU 2017:6 s. 348.

⁵¹ Se Kaldal, A., *Standardiserade metoder*, a.a., s. 540-562.

⁵² Se Kaldal, A., *Standardiserade metoder*, a.a., s. 549.

⁵³ Prop. 2005/06:99 s. 85.

⁵⁴ Se Kaldal, A., *Standardiserade metoder för att bedöma risk i ärenden om vårdnad, boende och umgänge*, Juridisk tidskrift s. 542-562.

⁵⁵ Prop. 1997/98:7 s. 49 och 104 f.

⁵⁶ 6 kap. 5 § 2 st. FB

⁵⁷ 6 kap. 7 §. FB

⁵⁸ I fortsättningen benämns även dessa vårdnads mål.

⁵⁹ Se Kaldal, A., *Standardiserade metoder*, a.a., s. 543.

⁶⁰ Se Kaldal, A., *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, Jure förlag, 2010, s. 240.

Riskbedömningen är en prognos eller m.a.o. en sannolikhetsuppskattning av en viss framtida utgång vilket innebär att den kunskap vi har om risk- och skyddsfaktorer ska användas på det enskilda barnets situation och bedömas i förhållande till den skada som önskas undvikas.⁶¹ I samband med 2006 års vårdnadsreform betonades att en riskbedömning alltid ska göras av såväl domstol som vårdnadsutredare om det anförts omständigheter som kan tyda på att en risk kan föreligga. Vidare uttalas att denna ska grundas bl.a. på vad som är utrett om tidigare inträffade händelser och om andra faktiska omständigheter. Faktorer som kan ha betydelse för bedömningen är t.ex. tidigare övergrepp, hot om övergrepp, allmän attityd till våld, missbruksproblem och psykisk sjukdom. Vad beträffar beviskrav anförs att inte lika höga beviskrav som i brottmål gäller, och ett påstående om övergrepp ska beaktas i vårdnadsålet även om t.ex. en förundersökning hos polisen har lagts ned. Är det utrett att en förälder tidigare gjort sig skyldig till övergrepp, bör en nyanserad bedömning göras av det inträffade. Om övergreppen har skett systematiskt under en längre tid, varit allvarliga eller riktats mot flera personer, finns det ofta skäl att utgå från att barnet skulle fara illa med den föräldern som vårdnadshavare. Om en förälder däremot har gjort sig skyldig till en enstaka överilad handling mot den andra föräldern, kan risken vara mindre. Av vikt är också när i tiden våldet eller kränkningarna har skett. Ligger övergreppen långt tillbaka i tiden och har förhållandet mellan föräldern och barnet fungerat väl efter detta, behöver de inte alltid innebära att det finns en risk för att barnet far illa. Är det omvänt så att övergreppen nyligen har ägt rum, och är förhållandet mellan barnet och föräldern osäkert, kan risken vara större. Hänsyn måste också tas till barnets egen inställning.⁶² Kaldal framhåller att i praktiken blir riskbedömningen en tvåstegsprövning där steg ett är att identifiera risk- och skyddsfaktorer och steg två att bedöma risknivån för barnet. Även i steg två måste ställning tas till både risk- och skyddsfaktorer (om t.ex. en våldsutövande förälder har gått i behandling och ändrat beteendet kan risken för återfall bedömas som lägre).⁶³ Det faktum att vårdnads mål är indispositiva tvistemål och att det finns ett krav på beslutets materiella riktighet innebär att all relevant information ska ingå i riskbedömningen.⁶⁴

Hur allvarlig risk avses för att risken ska utgöra risk enligt 6 kap. 2a § FB? I NJA 1995 s. 727 har HD klargjort att risken för fara måste vara *konkret* för att den ska vara så pass allvarlig för att utgöra en risk. Enligt Kaldal ligger risknivån i 6 kap. 2a § FB på en nivå som motsvarar påtaglig risk i LVU-mål.⁶⁵ Om det konstateras att en risk föreligger ska den enligt förarbetena väga tungt i bedömningen av barnets bästa och huvudregeln är att vårdnad, boende eller umgänge inte ska tilldömas en förälder som innebär en risk för barnet.⁶⁶

2.4 Partsinsyn, kommunikation, dokumentation och sekretess i socialtjänstens arbete med familjer

2.4.1 Dokumentation, redovisning till domstol och sekretess i samarbetsamtal

Hur är det då med dokumentation av samarbetsamtal? Ska eller bör dessa dokumenteras? Handläggning av ärenden inom socialtjänstens verksamhetsområde som rör enskilda ska dokumenteras (11 kap. 5 § SoL). Med handläggning av ett ärende menas alla åtgärder från det att ett ärende anhängiggörs tills det att ärendet avslutas med beslut.⁶⁷ Av detta följer att

⁶¹ Se Kaldal, A., Standardiserade metoder, a.a., s. 544.

⁶² Prop. 2005/06:99 s. 41 ff.

⁶³ Se Kaldal, A., Standardiserade metoder, a.a., s. 543.

⁶⁴ Se Kaldal, A., Standardiserade metoder, a.a., s. 544.

⁶⁵ Se Kaldal, A., Parallella processer, a.a., s. 341 f.

⁶⁶ Prop. 2005/06:99 s. 42.

⁶⁷ Prop. 1996/97:124 s. 181.

det inte finns någon skyldighet att dokumentera information från frivilliga samarbetsamtal eftersom dessa inte är ärenden. Däremot finns ingen bestämmelse som hindrar socialtjänsten från att dokumentera samarbetsamtal.⁶⁸ För att kunna följa upp samarbetsamtalens effekt på längre sikt att det är av vikt att resultatet av samarbetsamtalen dokumenteras.⁶⁹ Samarbetsamtal som föräldrar själva begär registreras i allmänhet inte hos socialtjänsten medan de samtal som remitterats av domstol registreras, precis som andra ärenden som kommer in till socialtjänsten. Enligt socialstyrelsen förs, i de remitterade samtalen, journalanteckningar i form av datum för möten, vilka som deltagit samt resultatet av samtalen. Däremot dokumenteras inte innehållet i samtalen.⁷⁰ En redovisning skickas till rätten om resultatet av samtalen. Av redovisningen ska framgå om föräldrarna har ingått en överenskommelse eller om samtalen inte längre tjänar något syfte.⁷¹ Någon lagstadgad uppgiftsskyldighet i förhållande till domstolen angående vad som framkommit under de remitterade samtalen föreligger emellertid inte.⁷² I föräldrabalken finns regler (6 kap. 19 och 20 §§ FB) om hur tingsrätten kan inhämta uppgifter från socialtjänsten innan domstolen fattar beslut om vårdnad, boende eller umgänge. Enligt JO ska ett yttrande till domstol som avges av socialnämnden eller av en tjänsteman efter nämndens delegation som huvudregel kommuniceras med föräldrarna innan det ges in till domstolen.⁷³

För samtalsledaren för ett samarbetsamtal gäller anmälningsskyldighet enligt 14 kap. 1 § 2 st. SoL i full utsträckning. Samtalsledaren har således ett ansvar för att bedöma när barnets situation är sådan att det kan vara aktuellt att göra en s.k. orosanmälan.⁷⁴

För samarbetsamtal gäller socialtjänstsekretess vilket innebär att en uppgift om en enskilds personliga förhållanden som har kommit fram under ett samarbetsamtal omfattas av sekretess om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider men (26 kap 1 § OSL). Ges dock samarbetsamtal karaktär av familjerådgivning ska den strängare familjerådgivningssekretessen enligt 26 kap. 3 § OSL gälla för den kommunala familjerådgivningen.⁷⁵ Detta innebär att uppgifter som en enskild har lämnat i förtroende eller som har inhämtats i samband med rådgivningen omfattas av sekretess. Familjerådgivningssekretessen är absolut vilket innebär att uppgifterna är hemliga, oavsett om det skulle vara till men eller inte för den enskilda att de kom ut.⁷⁶ Ett undantag från familjerådgivningssekretessen är emellertid anmälningsskyldigheten i 14 kap. 1 § 2 st. SoL som innebär att personer som är verksamma inom familjerådgivning är skyldig att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller utsätts för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet.

Vad är då familjerådgivning? I 5 kap. 3 § 2 st. SoL föreskrivs att kommunen ska sörja för att familjerådgivning kan erbjudas den som begär det och i 5 kap. 3 § 3 st. anges att familjerådgivning består av samtal med syfte att bearbeta samlevnadskonflikter i parförhållanden och familjer. I

---

⁶⁸ Socialstyrelsen, Vårdnad, boende och umgänge, handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, s. 175.

⁶⁹ Prop. 1997/98:7 Vårdnad, boende och umgänge, s. 43.

⁷⁰ Socialstyrelsen, Vårdnad, boende och umgänge, handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, s. 175.

⁷¹ JO 1994/95 s. 506 och JO 2015/16 s. 469.

⁷² Sjösten, M., a.a., s. 200.

⁷³ JO 1995/96 s. 309 f och 1996/97 s. 297 f.

⁷⁴ Socialstyrelsen, Vårdnad, boende och umgänge, handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, s. 173.

⁷⁵ I 15 kap. 2 § SoL regleras tystnadsplikten för familjerådgivare inom enskild verksamhet inom enskild familjerådgivning. Bestämmelsen har i princip samma utformning och innehåll som bestämmelsen i 26 kap. 3 § OSL.

⁷⁶ Prop. 1997/98:7 s. 93 f.

familjerådgivningssamtal ligger således fokus på parternas relation och problem och konflikter inom relationen.⁷⁷ Att föra samarbetsamtal inom ramen för familjerådgivning kan vara en tillgång när föräldrarna har stora konflikter och samarbetsproblem eftersom familjerådgivningen har kompetens att arbeta med parrelationen.⁷⁸ Enligt JO bör familjerådgivning vara självständig i förhållande till övrig verksamhet som bedrivs inom socialtjänsten. Socialsekreterare som är verksamma inom socialtjänsten bör således inte fungera som familjerådgivare.⁷⁹ För personer som är verksamma inom familjerådgivning är som nämnts anmälningsskyldigheten begränsad till fall av sexuellt utnyttjande av barn eller fysisk eller psykisk misshandel i hemmet (14 kap. 1 § 2 st. SoL). Om en person arbetar som samtalsledare inom såväl familjerådgivning som samarbetsamtal måste han eller hon därmed skilja på sådant som han eller hon får veta om inom ramen för respektive verksamhet. Om samarbetsamtalen sker under familjerådgivningssekretess innebär detta i praktiken att samtalsledaren inte kan delta i vårdnads-, boendes- eller umgängesutredning i samma familj, såvida inte den enskilde efterger sekretessen (26 kap. 3 § och 12 kap.1 och 2 §§ OSL). Motsvarande hinder finns inte för en samtalsledare som hållit i samarbetsamtal under socialtjänstsekretess.⁸⁰ Eftersom samarbetsamtal under socialtjänstsekretess fungerar närmast som ett led i en utredning och innefattar en medling mellan parterna i praktiska frågor så föreligger inte samma behov av långtgående sekretess som vid familjerådgivning.⁸¹

2.4.2 Partsinsyn, dokumentation, kommunikation och sekretess i utredningar avseende barn enligt 11 kap. 1 § SoL respektive utredningar med anledning av barns behov av skydd och stöd 11 kap. 1 och 2 §§ SoL

Alla utredningar i ett ärende som kan föranleda en åtgärd av nämnden görs med stöd av 11 kap. 1 § SoL. Det innebär att alla utredningar som gäller åtgärder som rör ett barn bedrivs med stöd av bestämmelsen. Rör utredningen om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd ges nämnden i 11 kap. 1 och 2 §§ SoL, en s.k. barnavårdsutredning, särskilda utredningsbefogenheter som inte finns annars. Av bestämmelserna följer att en utredning som rör ett barns behov, mycket enkelt uttryckt, kan ske med eller utan oro.

Hur är det då med dokumentation i barnavårdsutredningar och utredningar enligt 11 kap. 1 § SoL? Handläggning av ärenden som rör enskilda ska dokumenteras. Dokumentationen ska utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse (11 kap. 5 § SoL). Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden ska förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem (11 kap. 5 § SoL). Information i såväl en barnavårdsutredning som en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL ska således dokumenteras.

För att skyldigheten att dokumentera ska kunna fylla sin huvuduppgift krävs att dokumentationen innehåller tillräcklig, väsentlig och korrekt information. Vad som utgör sådan kan variera starkt mellan olika verksamheter och ärendetyper inom socialtjänsten. Endast uppgifter som har betydelse med hänsyn till verksamhetens art och det enskilda fallet behöver dokumenteras.⁸² Enligt 11 kap. 6 § SoL ska dokumentationen utformas med respekt för den

⁷⁷ Socialstyrelsen, Vårdnad, boende och umgänge, handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, s. 161.

⁷⁸ Socialstyrelsen, Vårdnad, boende och umgänge, handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, s. 161f.

⁷⁹ JO 1999/2000 s. 272.

⁸⁰ Socialstyrelsen, Vårdnad, boende och umgänge, handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, s. 163.

⁸¹ Prop. 1997/98:7 s. 96 f.

⁸² Se Lundgren, L., Thunved A., och Sunesson, P.A., lagkommentaren till 11 kap. 5 § SoL, publicerad i Zetoo den 30 januari 2017,

enskildes integritet. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom eller henne. Om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig ska detta antecknas. Utgångspunkten är att uppgifterna i dokumentationen ska vila på ett korrekt underlag och inte vara av nedsättande eller kränkande karaktär. Uppgifter om den enskildes privatliv bör begränsas till sådant som är nödvändigt för en bedömning av ärendet. Vad som är integritetskränkande kan uppfattas på olika sätt. I utredningar som gäller skydd för underåriga där vårdnadshavarens samtycke till dokumentation av integritetskänsliga uppgifter saknas kan det finnas en konflikt mellan barnets och den vuxnes intresse och den vuxnes intresse kan då få stå tillbaka till förmån för barnets.⁸³ I sammanhanget är det av intresse att JO kritiserade en socialförvaltning för att det i journalen i ett barnavårdsärende hade förts in uppgifter som rörde moderns behov av bistånd men som saknade betydelse för ärendet rörande barnen.⁸⁴

Vilka har då partsställning i barnavårdsutredningar och barnutredningar utan oro? Vårdnadshavare har enligt 6 kap. 11 § FB rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavarens förpliktelser förutsätter att denne har insyn i barnets angelägenheter och huvudregeln är därför enligt 12 kap. 3 § OSL att relevanta uppgifter om barnet kan lämnas till vårdnadshavaren.⁸⁵

En part har som huvudregel rätt att ta del av det som har tillförts ärendet, när det gäller myndighetsutövning mot en enskild (11 kap. 8 § SoL, 16 § förvaltningslagen (1986:223) (FL) och 10 kap. 3 § OSL). Huvudregeln innebär att sekretess inte hindrar en part från att ta del av en handling eller annat material i sitt eget ärende. Undantag från huvudregeln kan bara göras under de förutsättningar som finns i 10 kap. 3 § OSL när "det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs". Vårdnadshavare har således partsinsyn i såväl en barnavårdsutredning som en barnutredning utan oro. Om en förälder, som inte är vårdnadshavare, begär att få ta del av uppgifter i barnets personakt ska socialnämnden göra en sekretessprövning enligt 26 kap. 1 § OSL⁸⁶ för att kunna ta ställning till om och i så fall vilka uppgifter som kan lämnas ut men eftersom det råder sträng sekretess inom socialtjänsten är det svårt om inte den enskilde medger det.

Hur är det då med socialtjänstens kommunikationsplikt i barnavårdsutredningar respektive i utredningar enligt 11 kap. 1 § SoL? Vårdnadshavaren ska underrättas om utredningsmaterialet och ges tillfälle att ge sina synpunkter på utredningen (11 kap. 8 § och 17 § FL). Undantag från huvudregeln kan bara göras under de förutsättningar som finns i 10 kap. 3 § OSL när "det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs". Bestämmelsen i 17 § FL innebär att utredningsmaterial som någon annan har tillfört ärendet, och som har betydelse för ärendets avgörande, ska kommuniceras med vårdnadshavaren innan nämnden

---

https://zeteo.wolterskluwer.se/document/nyasocialkomm_nyasocial2001453kap11_s1?anchor=xnyasocialkomm_q2001q453_11_kap_5_px (besökt den 31 maj 2017).

⁸³ Se Lundgren, L., Thunved A., och Sunesson, P.A., lagkommentaren till 11 kap. 5 § SoL, publicerad i Zeteo den 30 januari 2017,

https://zeteo.wolterskluwer.se/document/nyasocialkomm_nyasocial2001453kap11_s1?anchor=xnyasocialkomm_q2001q453_11_kap_5_px (besökt den 31 maj 2017).

⁸⁴ JO 2011/12 s. 433.

⁸⁵ Även barnet är part i sitt ärende och har således med vissa undantag rätt att ta del av journalanteckningar och andra handlingar som förvaras i personakten (jfr 10 kap. 3 § OSL). Det är vårdnadshavaren och barnet om barnet uppnått tillräcklig ålder och mognad som förfogar över sekretessen (12 kap. 2 § OSL).

⁸⁶ I 26 kap. 1 § OSL stadgas att "sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men."

fattar ett slutligt beslut i ärendet.⁸⁷ Socialnämnden får vidare informera den som har gjort en anmälan, enligt 14 kap. 1 § SoL, om att utredning har inletts, inte har inletts eller redan pågår. Sådan information ska på begäran lämnas till anmälaren om det med hänsyn till omständigheterna inte är olämpligt att göra detta (14 kap. 1 b § SoL).

När det gäller ärenden rörande stöd till barn och unga måste nämnden kunna utreda ärendet oberoende av föräldrarnas samtycke även i fall när vård enligt LVU ännu inte är aktuell. Vid en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs (11 kap. 2 § SoL). Bestämmelsen omfattar såväl utredningar i fall som avses i bestämmelsen om anmälningskyldighet i 14 kap. 1 § som utredningar om behov av stödinsatser i andra fall.⁸⁸ Detta torde betyda att socialnämnden utan samtycke från vårdnadshavare kan ta de kontakter som behövs i såväl utredningar där det utreds om barnet har behov av skydd som utredningar där det utreds om barnet har behov av stöd. Denna möjlighet finns med den begränsning som diskuteras närmre i avsnittet nedan om proportionalitetsprincipen, principen om barnets bästa och officialprincipen.

Av 5 kap. 1 a § SoL framgår att socialnämnden har en skyldighet att aktivt verka för att samverkan kommer till stånd när det rör frågor om barn som far illa eller riskerar att fara illa. Samverkan med andra huvudmän under en utredning bör syfta till att dels få en god helhetsbild av barnets situation dels samordna eventuella insatser.⁸⁹

Hur är det då med sekretess? Med andra ord; Vilka möjligheter har socialtjänsten att utväxla information utan samtycke från vårdnadshavare? Om samtycke från vårdnadshavare saknas krävs en sekretessbrytande bestämmelse för att information ska kunna utväxlas mellan myndigheter. Följande sekretessbrytande bestämmelser kan uppmärksammas: Socialtjänsten har möjlighet att höra barnet utan vårdnadshavarnas samtycke (11 kap. 10 § 3 st. SoL) I SoL 14 kap. 1 § framgår anmälningsplikten vilken är en sekretessbrytande regel enligt 10 kap. 28 § OSL. Exempelvis hälso- och sjukvård, polis och skola ska på eget initiativ anmäla oro för barn till socialtjänsten. De myndigheter och aktörer som är anmälningspliktiga har också en skyldighet att, på socialtjänstens begäran, lämna ut uppgifter som socialtjänsten kan behöva i en inledd utredning av ett barns behov av skydd och i en inledd utredning av ett barns behov av stöd (14 kap. 1 § 3 st. SoL). Detta är också en sekretessbrytande regel enligt 10 kap. 28 § OSL. Socialtjänsten begär då ut uppgifterna i enlighet med 11 kap. 2 § SoL. Socialtjänsten kan också lämna ut viss information om det är nödvändigt för att kunna få tillgång till relevant information från exempelvis sakkunniga. Uppgifterna lämnas då ut med stöd av 11 kap. 2 § SoL och 10 kap. 2 § OSL. Socialtjänsten har också möjlighet att polisanmäla brott mot barn enligt BrB 3, 4 och 6 kap., brott mot lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor. Socialtjänsten och hälso- och sjukvården kan vidare utväxla uppgifter om det krävs för att ge utsatta barn vård, stöd och skydd (26 kap. 9 § OSL). Enligt 36 kap. RB viker socialtjänstsekretessen för möjligheten att utreda och döma till ansvar för brott. Detta innebär att socialtjänsten kan behöva lämna ut uppgifter när polisen begär ut uppgifter från socialtjänsten i fråga om brott. Om socialtjänsten begär ut uppgifter från en förundersökning från polisen beträffande misstankar om brott mot barn inom familjen kan socialtjänsten bli bunden av förundersökningssekretess för dessa uppgifter (18 kap. 1 § OSL). Detta

---

⁸⁷ Föremålet för partsinsyn enligt 16 § är detsamma som föremålet för kommunikation enligt 17 §. Se Hellners, T., Malmqvist, B., lagkommentaren till 16 § FL, publicerad i Zeteo den 31 maj 2010, https://zeteo.wolterskluwer.se/document/flkomm_flkkap05_s12_s1_s1_s6?anchor=xflkomm_flkkap05_s12_s1_s1_s6x (besökt den 31 maj 2017)

⁸⁸ Se Lundgren, L., A. Thunved, A., och Sunesson, P.A., lagkommentaren till 11 kap. 2 § SoL, publicerad i Zeteo den 30 januari 2017, https://zeteo.wolterskluwer.se/document/nyasocialkomm_nyasocial2001453kap01_s1?anchor=xnyasocialkomm_q2001q453_1_kap_2_px (besökt den 30 juni, 2017).

⁸⁹ Socialstyrelsen, Allmänna råd, Handläggning av ärenden som gäller barn och unga, SOSFS 2014:6.

kan innebära att en avvägning behöver göras mellan rätten till partsinsyn för föräldrar i rollen som vårdnadshavare och skyddet för förundersökningen.

Andra myndigheter än socialtjänsten och hälso- och sjukvården har rätt att lämna ut uppgifter till andra myndigheter efter en intresseavvägning. Denna avvägning innebär att en bedömning görs om det är uppenbart att intresset av att uppgiften utlämnas går före det intresse som sekretessen ska skydda (10 kap. 27 § OSL). Det finns också en möjlighet för socialtjänsten att sekretessbelägga uppgifter gentemot vårdnadshavaren i syfte att skydda barnet (12 kap. 3 § OSL). Även om en vårdnadshavare har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör den underåriges personliga angelägenheter kan det därmed i vissa undantagsfall gälla sekretess mot vårdnadshavaren. En sådan undantagsregel har tagits in i 12 kap. 3 § 1 st. 1 p OSL. Enligt bestämmelsen gäller sekretess mot en vårdnadshavare, om det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren. Bestämmelsen avser således situationer där vårdnadshavaren i princip har dispositionsrätten över den unges sekretess.⁹⁰ Den avser således inte en situation där den unge självständigt råder över sekretessen. Med betydande men avses t.ex. att den unge kan skadas allvarligt psykiskt, fysiskt eller på annat sätt om uppgiften lämnas. I praktiken betyder det i princip att det i det enskilda fallet ska finnas speciella skäl som tyder på att en uppgift om den underårige kan komma att missbrukas av vårdnadshavaren i något avsevärt avseende⁹¹

2.4.3 Partsinsyn, kommunikation och dokumentation i vårdnads-, boende- och umgängesutredningar

Handläggningen av ett ärende inom socialtjänstens verksamhet som rör enskilda ska dokumenteras (11 kap. 5 § SoL). När socialnämnden⁹² ansvarar för en vårdnads-, boendes-, eller umgängesutredning så utgör denna ett ärende hos nämnden som rör enskilda personer. Enligt JO gäller därmed kravet på dokumentation i 11 kap. 5 § SoL de uppgifter som inhämtats under en sådan utredning. Den som handlägger utredningen behöver i samband med att uppgifter inhämtas dokumentera vad en part eller referent har uppgett.⁹³

Dokumentationen ska utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse (11 kap. 5 § SoL). Dokumentationen kan bland annat bestå av utredningsrapporten och journalanteckningar. Av dessa framgår bland annat vem som är aktledare, när ärendet inkom, vad ärendet rör, vem som blivit utsedd till utredare och av vem, vilken tingsrätt som begärt utredningen och om rätten fastställt några riktlinjer för utredningen samt om domstolen har bestämt inom vilken tid utredningen ska vara slutförd. Allt som tillfört ärendet en *sakuppgift* ska bevaras i akten, till exempel kopia på utredningsrapporten, läkarintyg, referentbrev, nedtecknade uppgifter från utomstående och inkomna handlingar och uppgifter från parterna.⁹⁴ Hur noggrant de uppgifter som föräldrarna lämnar till utredaren ska redovisas och hur mycket information om barnet som ska tas med i redovisningen måste avgöras från fall till fall.⁹⁵ I

⁹⁰ JO 1998/99 s. 464.

⁹¹ Prop. 1988/89:67 s. 38

⁹² Dokumentationskyldigheten gäller inte endast för socialnämnden utan även för privat socialtjänst som står under Inspektionen för vård och omsorgs tillsyn. Se Lundgren, L., A. Thunved och Sunesson, P.A., lagkommentaren till 11 kap. 5 § SoL publicerad i Zeteo den 30 januari 2017, https://zeteo.wolterskluwer.se/document/nyasocialkomm_nyasocial2001453kap11_s1?anchor=xnyasocialkomm_q2001q453_11_kap_5_px (besökt den 29 maj 2017).

⁹³ JO:s beslut den 24 september 2007, dnr 3505-2006.

⁹⁴ Socialstyrelsen, Vårdnad, boende och umgänge, handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, s. 252 f.

⁹⁵ Prop. 1997/98:89:7 s. 91.

Socialstyrelsens allmänna råd ges riktlinjer för vad som bör framgå av utredningsrapporten, av dessa framgår bl.a.;

”Efter en kortfattad beskrivning av de yttre förhållanden under vilka föräldrarna lever bör rapporten främst inrikta sig på deras möjligheter att tillgodose barnets behov och deras samarbetsförmåga. Även föräldrarnas egen beskrivning av sina levnadsförhållanden och sin omsorgsförmåga och hur barnet har påverkats och kan komma att påverkas bör redovisas.

Om någon av föräldrarna har en sådan livsföring som kan inverka på omsorgsförmågan, t.ex. missbruk, psykisk ohälsa, våldsbenägenhet eller kriminalitet, bör detta redovisas. Om det inte har gått att träffa och samtala med båda föräldrarna, bör orsaken redovisas.

”Utredaren bör, efter att ha beaktat eventuella riktlinjer från rätten, särskilt lyfta fram sin bedömning av

- om det finns en risk för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för våld eller andra övergrepp eller att barnet olovligt förs bort, hålls kvar eller på något annat sätt far illa,
- hur barnets behov av en nära och god kontakt med föräldrarna bäst kan tillgodoses,
- barnets känslomässiga anknytning och relation till respektive förälder,
- barnets möjligheter att få sina behov och rättigheter tillgodosedda,
- innebörden och vikten av barnets egen inställning och
- föräldrarnas vilja och förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet.

I utredarens bedömning bör också ingå

- föräldrarnas förmåga att hålla barnet utanför sina konflikter,
- föräldrarnas förmåga att skilja på egna behov och barnets samt att prioritera barnets behov framför sina egna,
- övriga individuella förhållanden, t.ex. om barnet har behov av särskilt stöd och
- respektive förälders lämplighet som vårdnadshavare, boförälder eller umgängesförälder.

Om utredningen omfattar flera barn, bör utredaren redovisa bedömningen för varje barn för sig.”

Akten bevaras i socialregistret och gallras fem år efter sista anteckningen (12 kap. 1 och 2 §§ SoL). Hur är det då med partsinsyn och kommunikation? En första fråga att besvara är; vilken status har en vårdnadsutredning? Utmärkande för all myndighetsutövning är som nämnts att det rör sig om beslut eller andra åtgärder som ytterst är uttryck för samhällets maktbefogenheter i förhållande till medborgarna JO har uttalat att en vårdnadsutredning inte innefattar något beslut rörande en enskilds rättsliga ställning och därför inte i sig utgör myndighetsutövning.⁹⁷ En vårdnadsutredning skiljer sig i det avseendet väsentligt från socialnämndens utredningsskyldighet enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL, en s.k. barnavårdsutredning.⁹⁸ Enligt 11 kap. 8 § 3 st. gäller förvaltningslagens regler om partsinsyn och kommunikation när det är fråga om ett yttrande till en myndighet som utövar myndighet mot en enskild i ett mål eller ärende hos denna. JO har uttalat att den som är part vid allmän domstol i ett mål om vårdnad eller umgänge berörs så nära av en vårdnads- eller umgängesutredning att han eller hon bör ha rätt att få ta del av och yttra sig över utredningen innan den lämnas till domstolen. JO menar att en sådan utredning därför alltid bör kommuniceras med parterna, oberoende av om den innehåller något ställningstagande i sakfrågan eller inte.⁹⁹

⁹⁶ Socialstyrelsen, Allmänna råd, Socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge SOSFS 2012:4.

⁹⁷ JO 2000/01 s. 322.

⁹⁸ JO 1989/90 s.229 JO 1994/95 s. 363, och JO 2001/02 s. 250.

⁹⁹ JO 1994/95 s. 363.

JO har vidare framhållit att i huvudsak gör sig samma överväganden gällande när det gäller rätten till insyn i det pågående arbetet med en vårdnadsutredning. Den som berörs av en sådan bör således ha rätt till insyn i det material som ligger till grund för utredningen.¹⁰⁰ Av rättssäkerhetsskäl är det av vikt att båda föräldrar får tillgång till och möjlighet att kommentera uppgifter som tillförts utredningen av någon annan än dem själva. Det är också avgörande för utredningens kvalitet att detta sker så att möjliga missförstånd eller sakfel på detta sätt kan rättas till (11 kap. 8 § 3 st. SoL och 17 § FL). Den som är part i vårdnadsålet har således rätt att ta del av och yttra sig över vårdnadsutredningen innan den lämnas till domstolen.¹⁰¹ Eftersom barnets båda föräldrar har partsställning i en vårdnadsutredning har båda rätt till partsinsyn och kommunikation, även om inte båda är barnets vårdnadshavare.¹⁰² Det som framgår av vårdnadsutredningen utgör processmaterial när det inkommit till domstolen. Varken utredaren eller eventuella referenspersoner behöver höras särskilt i rättegången. Deras utsagor, som de framgår av utredningen, kan föredras för domstolen genom att uppgifterna läggs fram som de antecknats i vårdnadsutredningen i stället för att uppgiftslämnarna höras som vittnen i målet.¹⁰³ En sådan skriftlig berättelse får åberopas efter att parterna godtagit det och rätten bedömt att det inte är uppenbart olämpligt.¹⁰⁴ Hur är det då med vittnesplikten? Enligt RB är det en medborgerlig skyldighet att vittna när en domstol begär det. I dessa fall viker i regel tystnadsplikten och om det blir aktuellt att höra utredaren är denne skyldig att uttala sig i de fall som omfattas av socialtjänstsekretess, eftersom vittnesplikten bryter denna sekretess (36 kap. 5 § rättegångsbalken, RB, 1942:740). För samtalsledare i familjerådgivningssamtal råder familjerådgivningssekretess. Som nämnts ovan är dessa undantagna från vittnesplikt.¹⁰⁵

2.5 Intresseavvägningar och proportionalitetsbedömningar i socialtjänstens arbete med familjer

Är det lämpligt att samtalsledare för samarbetsamtal ställer frågor om bl.a. våld, hot, drogmissbruk, alkoholmissbruk och andra problem till alla föräldrar? Socialstyrelsen rekommenderar exempelvis hälso- och sjukvården att fråga alla kvinnor som uppsöker mödrahälsovård om erfarenheter av våld. Socialstyrelsen ger samma rekommendationer vad beträffar alla ärenden inom barn- och

---

¹⁰⁰ JO 2000/01 s. 323.

¹⁰¹ Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men (26 kap. 1 § OSL). Sekretess hindrar inte att den som är part i ett mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet och som på grund av sin partsställning har rätt till insyn i handläggningen, tar del av en handling eller annat material i målet eller ärendet. En sådan handling eller ett sådant material får dock inte lämnas ut till parten i den utsträckning det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av *synnerlig vikt* att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. I sådana fall ska myndigheten på annat sätt lämna parten upplysning om vad materialet innehåller i den utsträckning det behövs för att parten ska kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda (10 kap. 3 §). Av 12 kap. 3 § följer att sekretess till skydd för en enskild gäller, om den enskilde är underårig, även i förhållande till dennes vårdnadshavare. Sekretessen gäller dock inte i förhållande till vårdnadshavaren i den utsträckning denne enligt 6 kap. 11 § föräldrabalken har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör den underåriges personliga angelägenheter, såvida inte det kan antas att *den underåriga lider betydande men* om uppgiften röjs för vårdnadshavaren, eller det annars anges i denna lag. Om sekretess inte gäller i förhållande till vårdnadshavaren förfogar denne enligt 2 § ensam eller, beroende på den underåriges ålder och mognad, tillsammans med den underåriga över sekretessen till skydd för den underåriga.

¹⁰² JO 2000/01 s. 323.

¹⁰³ Prop. 2004/05:131 s. 236.

¹⁰⁴ 35 kap. 14 § 2 st. RB.

¹⁰⁵ Prop. 1997/98:7 s. 97.

ungdomspsykiatri (BUP).¹⁰⁶ Liknande rekommendationer för samarbetsamtal saknas. Flera rättsprinciper aktualiseras i dessa fall i en svår avvägning. I bedömningen ska barnets bästa, i betydelsen barnets potentiella behov av skydd (1 kap. 2 § 1 st. SoL), vägas mot föräldrars rätt till privat- och familjeliv enligt Europakonventionens artikel 8.¹⁰⁷ Samarbetsamtal är inte en åtgärd som rör vård eller behandlingsinsatser riktade till barnet, utan rör socialtjänstens övriga arbete med barn. Det medför att barnets bästa inte uttrycks som det avgörande intresset (1 kap. 2 § 2 st. SoL). Istället blir det den svagare ordalydelsen i 1 kap. 2 § 1 st. SoL som bli tillämplig, enligt vilken barnets bästa särskilt ska beaktas.¹⁰⁸ Eftersom föräldrars rätt till privat- och familjeliv är ett intresse som har ett starkt skydd i bl.a. art. 8 Europakonventionen kan denna intresseavvägning komma att falla ut till fördel för föräldrarnas rätt till privat- och familjeliv. Särskilt eftersom syftet med samarbetsamtalen är att *hjälpa föräldrarna* att nå enighet i frågor som gäller vårdnad, boende och umgänge och i frågor som gäller barnets försörjning (5 kap. 3 § SoL).

Hur är det då med barnavårdsutredningar? Ser intresseavvägningen annorlunda ut här gentemot den inom ramen för samarbetsamtal? Av 11 kap. 2 § SoL framgår att en inledd barnavårdsutredning ska "bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet". Denna uppmaning har särskild betydelse i integritetskänsliga fall som t.ex. om en förälder misstänks för att ha förgripit sig på sitt barn, sexuellt eller på annat sätt. Det är då särskilt viktigt att varje åtgärd som kränker integriteten hos de inblandade övervägs noga och att inte förhastade åtgärder vidtas.¹⁰⁹ Utredningen ska enligt samma paragraf inte "göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet". Det handlar om att utreda tillräckligt omfattande för att kunna fatta korrekta beslut samtidigt som utredningen inte i onödan får kränka föräldrars rätt till privat- och familjeliv. Det kan således konstateras att det är fråga om en avvägning mellan officialprincipen och proportionalitetsprincipen. Hur ska då denna avvägning göras? Det finns inte någon allmän riktlinje för hur denna ska göras men generellt kan sägas att ju mer ingripande beslut som står på spel för den enskilde desto större är myndighetens ansvar att utreda så att beslut blir sakliga och samtidigt lever upp till generella rättssäkerhetskrav.¹¹⁰

Ärenden som angår omhändertagande av barn anses i regel vara mycket ingripande vilket medför att kraven på såväl utredningens kvalitet och omfattning som rättssäkerhet är stora.¹¹¹ Utredningen ska ges den omfattningen att den kan leda till ett sakligt korrekt beslut.¹¹² Hur påverkar då principen om barnets bästa denna avvägning mellan officialprincipen och proportionalitetsprincipen? Barnets bästa ska "vara avgörande" vid alla beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller

---

¹⁰⁶ Socialstyrelsen, Våld: Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer, s. 34.

¹⁰⁷ Se Kaldal, A., Standardiserade metoder a.a., s. 552 f.

¹⁰⁸ Samarbetsamtal är varken ett beslut eller en åtgärd som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn vilket betyder att den starkare lydelsen av barnets bästa i 1 kap. 2 § 2 st. SoL inte är tillämplig.

¹⁰⁹ Se Lundgren, L., Thunved, A., och Sunesson, P.A., lagkommentaren till 11 kap. 2 § SoL, publicerad i Zeteo den 30 januari 2017, https://zeteo.wolterskluwer.se/document/nyasocialkomm_nyasocial2001453kap11_s1?anchor=xnyasocialkomm_q2001q453_11_kap_2_px (besökt den 30 maj 2017).

¹¹⁰ Se Bohlin A. och Warnling Nerep W., Förvaltningsrättens grunder, u. 2, Norstedts juridik AB, Stockholm, 2007 s. 105 f.

¹¹¹ Se Lundin, O., Officialprincipen, Offentlighetsrättsliga principer, Iustus förlag, Uppsala, 2005, s. 173 och Kaldal, A., Parallella processer, a.a.

¹¹² Prop. 1979/80:1 s. 562.

Se Bohlin A. och Warnling Nerep W., a.a., s. 105 f.

Se Lundin, O., Officialprincipen, a.a., s. 173.

Prop. 1979/80:1 s. 562.

behandlingsinsatser för barn (1 kap. 2 § 2 st. SoL). Lagens ordalydelse ger det rättsliga intresset barnets bästa en stark ställning i detta hänseende. Det som avses med vård- och behandlingsinsatser är heldygnsinsatser och öppna insatser. Med heldygnsinsatser avses t.ex. placering i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende. Med öppna insatser avses t.ex. kontaktperson, kontaktfamilj och strukturerade öppenvårdsprogram.¹¹³ Vad som är barnets bästa får emellertid avgöras i varje enskilt fall, utifrån en bedömning av förhållandena i det enskilda fallet.¹¹⁴ När denna bedömning gjorts ska emellertid det som är barnets bästa vara avgörande, vilket innebär att det inte finns några andra intressen som får väga tyngre. Hur ska då bedömningen av barnets bästa göras? Dels ska vetenskap och beprövad erfarenhet beaktas samt underlag inhämtas från närstående och yrkespersoner som har kunskap om barnet. Dels ska det som barnet själv ger uttryck för beaktas i enlighet med barnkonventionens artikel 12. Utgångspunkten i barnets bästa är respekten för barnets fulla människovärde och integritet.¹¹⁵ Begreppets flexibelt medför att det kan och ska tillämpas på ett anpassningsbart sätt i enskilda barns situation.¹¹⁶ avvägning mellan officialprincipen och proportionalitetsprincipen i en situation där ingripande utredningsåtgärder behöver vidtas får således föräldrars rätt till privat- och familjeliv ge vika när barnets bästa kräver det vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn.

Hur är det då med vårdnadsutredningar? Hur ska avvägningen mellan föräldrars rätt till privat- och familjeliv och barnets bästa göras? Kan vårdnadsutredare ställa integritetskänsliga frågor kring våld, hot, drogmissbruk, alkoholmissbruk och andra problem till alla föräldrar? Som nämnts rekommenderar Socialstyrelsen hälso- och sjukvården att alla kvinnor som uppsöker mödrahälsovård bör tillfrågas om erfarenheter om våld. Samma rekommendationer ges vad gäller alla ärenden inom barn- och ungdomspsykiatri (BUP).¹¹⁷ Liknande rekommendationer saknas för vårdnadsutredningar. Även i dessa utredningar aktualiseras fråga om en proportionalitetsbedömning där barnets bästa i betydelsen barnets potentiella behov av skydd (6 kap. 2a § FB) måste vägas mot föräldrars rätt till privat- och familjeliv. Enligt FB 6 kap 2a § ska barnets bästa "vara avgörande" för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Detta innebär att det inte finns några andra intressen som kan väga tyngre än barnets bästa. I denna bedömning ska, enligt lagregeln, risken för att barnet far illa särskilt beaktas. Enligt Europakonventionens artikel 8 får inskränkningar i enskildas privat- och familjeliv endast ske om det finns lagstöd och om det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle för att t.ex. skydda barn mot någon form av utsatthet.

Vårdnadsrelaterade mål är som nämnts indispositiva tvistemål vilket innebär att domstolen ska se till att den lösning som väljs så långt det är möjligt tillgodoser barnets bästa, oavsett vad föräldrarna har för uppfattning i frågan. Med detta följer att ansvaret för att målet blir tillbörligt utrett åvilar rätten.¹¹⁸ Detta innebär vidare att domstolen kan inhämta information genom att t.ex.

---

¹¹³ Se L. Lundgren, A. Thunved och P. A. Sunesson, lagkommentaren till 1 kap. 2 § 2 st. SoL, publicerad i Zeteo den 30 januari 2017, https://zeteo.wolterskluwer.se/document/nyasocialkomm_nyasocial2001453kap01_s1?anchor=xnyasocialkomm_q2001q453_1_kap_2_px (besökt den 30 maj 2017).

¹¹⁴ Se Lundgren, L., Thunved A., och Sunesson, P.A., lagkommentaren till 1 kap. 2 § 2 st. SoL publicerad i Zeteo den 30 januari 2017, https://zeteo.wolterskluwer.se/document/nyasocialkomm_nyasocial2001453kap01_s1?anchor=xnyasocialkomm_q2001q453_1_kap_2_px (besökt den 30 maj 2017).

¹¹⁵ Prop. 2012/13:10 s. 36.

¹¹⁶ Se Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 p. 32 och 34.

¹¹⁷ Socialstyrelsen, Våld: Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer, s. 34.

¹¹⁸ Se Singer, A., Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle, 6 u., Norstedts juridik AB, Stockholm, 2012, s. 151.

kalla vittnen utan att föräldrarna har samtyckt till detta. Eftersom ett vittnes-förhör kan röra känsliga eller sekretessbelagda uppgifter betyder detta att domstolens ansvar att utreda barnets bästa sätts före föräldrars rätt till privat- och familjeliv.¹¹⁹ Denna lagstadgade möjlighet som domstolen har (och socialnämnden har i en barnavårdsutredning) saknas emellertid i en vårdnadsutredning hos socialnämnden. Föräldrars rätt kan följaktligen inte inskränkas i samma utsträckning i en vårdnadsutredning som i en barnavårdsutredning eller i en domstolsprövning.¹²⁰

---

¹¹⁹ Se Kaldal, A., Standardiserade metoder, a.a., s. 553.

¹²⁰ Se Kaldal, A., Standardiserade metoder, a.a., s. 553.

3 DOORS

3.1 Vad är DOORS?

DOORS – Detection Of Overall Risk Screen – är ett frågeformulär utformat för föräldrar som separerar och som har konflikter kring sina barn. DOORS är utarbetat av ett forskarteam i Australien, Kanada och USA. Syftet är att synliggöra vilka behov familjen har och att vara en ”dörr in” till stöd och insatser och i navigerandet mellan olika aktörer. DOORS ger en samsyn mellan professionella och är inriktat på att undersöka tio riskområden; bortförande, våld, omsorgsbrist, suicid, utvidgad suicid, separation, konflikt, mående, föräldraförmåga, barnets mående, säkerhet och stressfaktorer. Genom att ställa frågor om förekomsten av någon eller några av dessa faktorer kan underlag inhämtas för att möjliggöra en värdering av vilken insats föräldern respektive barnet kan vara i behov av. Det ger med andra ord förutsättningar för att kunna ge råd och vägledning till vilket stöd som kan vara till hjälp.¹²¹ DOOR 1 är ett självskattningsformulär som fylls i av föräldern. I detta formulär ställs frågor till föräldern som syftar till att få underlag till ett fortsatt vägledande samtal med föräldern. I DOOR 2 ställer samtalsledarens/utredarens följdfrågor till svar från underlaget i DOOR 1 som kan tyda på eventuella risker och en sammanfattning görs av samtalsledaren/utredaren. I DOOR 3 gör samtalsledaren/utredaren en fördjupad bedömning av faktorer som kan innebära en risk för individens säkerhet och välbefinnande vilken inte blir aktuell för alla föräldrar. DOORS har prövats i Sverige inom ramen för projektet Samverkansteam¹²² som koordineras av Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Det ska hållas i minnet att DOORS inte är utformat för svenska förhållanden varför DOORS 1 och 2 således kan behöva modifieras.¹²³ Om en kommun redan arbetar med Barns behov i centrum (BBIC) kan DOORS vara ett komplement till BBIC.

3.2 Är DOORS-formulären allmänna handlingar?¹²⁴

En handling är enligt 2 kap. 3 § 1 st. tryckfrihetsförordningen (1949:105) (TF) allmän, om den förvaras hos myndighet och enligt 6 eller 7 § är att anse som inkommen till eller upprättad hos myndighet. Socialnämnden är en förvaltningsmyndighet och i fortsättningen förutsätts, i detta avsnitt, att DOORS-formulären används inom ramen för socialnämndens verksamhet. Enligt 2 kap. 6 § TF anses en handling inkommen till myndighet, när den har anlänt till myndigheten eller kommit behörig befattningshavare tillhanda. Enligt 2 kap. 7 § 1 st. anses en handling upprättad hos myndighet, när den har expedierats. Handling som inte har expedierats anses upprättad när det ärende till vilket den hänför sig har slutbehandlats hos myndigheten eller, om handlingen inte hänför sig till visst ärende, när den har justerats av myndigheten eller på annat sätt färdigställts. I 2 kap. 9 § finns regler som undantar vissa typer av handlingar från att vara allmänna. Inte någon av dessa undantagsregler får

¹²¹ Se Allmänna Barnhuset, Kunskapsstöd – Samverkansteam, 2016, s. 35 ff.

¹²² Stiftelsen Allmänna Barnhuset bedriver en försöksverksamhet i fem pilotkommuner under åren 2014-2017. Projektet riktar sig till barn och deras separerade föräldrar som önskar stöd och insatser i samband med separation eller konflikter med den andra föräldern. Syftet med projektet är att pröva om ett samordnat tvärprofessionellt stöd kan bidra till att konflikter minskar och att i och med det minimera de skadeverkningar konflikterna kan innebära för barnet och föräldrarna. Fokus ligger på att komma in i ett tidigt skede innan konflikten har eskalerat. Se mer om detta i Allmänna Barnhuset, Kunskapsstöd – Samverkansteam, 2016.

¹²³ Att, ställa frågor om vapen utan att uppgifter om våld framkommit, kan ur proportionalitetshänsyn inte anses lämpligt. Enligt min mening skulle frågor om vapen kunna vara motiverade om dessa frågor istället ställdes som följdfrågor till svar som tyder på att våld har förekommit.

¹²⁴ En av rättsutredningens frågor; Vilket värde kan uppgifterna i DOORS tillmätas i ett senare skede?

anses vara tillämpliga vad beträffar det av föräldern ifyllda DOOR 1 respektive samtalsledarens/utredarens gjorda sammanfattning, DOOR 2.¹²⁵

Eftersom inget av undantagen enligt min bedömning blir tillämpliga blir ett av föräldern ifyllt DOOR 1-formulär en allmän handling om det förvaras hos myndigheten och/eller inkommit genom att ha anlänt till myndigheten eller kommit samtalsledaren tillhanda. Det av föräldern ifyllda DOOR 1-formuläret torde utgöra en allmän handling när det har kommit samtalsledaren/utredaren tillhanda. Detta bör anses ske vid mötet med föräldern efter att föräldern fyllt i DOOR 1. Kan det då finnas någon möjlighet att undgå status av inkommen, allmän handling för ett ifyllt DOOR 1-formulär? Rättsläget är osäkert men om föräldern avstår från att överlämna det ifyllda DOOR 1-formuläret och istället tar med sig formuläret hem torde handlingen inte anses som *förvarad* hos myndigheten och därmed inte heller en allmän handling. Den kan således inte heller lämnas ut.

Hur är det då med samtalsledarens sammanfattning, DOOR 2? DOOR 2 förvaras hos myndigheten. Är det då en upprättad handling enligt 2 kap. 3 § TF? När DOOR 2 används i frivilliga samarbetsamtal/familjerådgivning, är det en handling som inte hör till ett ärende vilket innebär att handlingen har upprättats först när den har färdigställts (2 kap. 7 § 1 st. TF). När handlingen har nått sin slutliga form, vilket enligt min bedömning sker vid DOOR 2-intervjun, är den att anse som en upprättad, allmän handling.

När DOOR 2 används ifrån tingsrätten remitterade samarbetsamtal/utredningar som rör barn/vårdnads-, boendes- eller umgängesutredning får det status som upprättad, allmän handling om DOOR 2 expedieras, med andra ord skickas iväg från myndigheten (2 kap. 7 § 1 st. 2 men. 1 TF). Om DOOR 2 inte skickas iväg från myndigheten får den status som upprättad allmän handling vid *ärendets* slutbehandling (2 kap. 7 § 1 st. 2 men. 2 TF). Tidpunkten för när DOOR 2 ska anses upprättad och, därmed också, allmän varierar således beroende på om DOOR 2 hör till ett ärende

---

¹²⁵ Hos myndighet tillkommen minnesanteckning som inte har expedierats ska inte heller efter den tidpunkt då den enligt 7 § är att anse som upprättad anses som allmän handling, om den inte tas om hand för arkivering. Med minnesanteckning förstås promemoria och annan uppteckning eller upptagning som har kommit till endast för ärendets föredragning eller beredning, dock inte till den del den har tillfört ärendet sakuppgift (2 kap. 9 § TF). Minnesanteckningar kan således endast tillkomma inom ramen för ett *ärende*. Kan DOOR 1 och 2 utgöra minnesanteckningar? När DOOR 1 och 2 används inom ramen för frivilliga eller remitterade samarbetsamtal/familjerådgivning/utredningar som rör barn/ vårdnads-, boendes- eller umgängesutredning torde varken DOOR 1 eller DOOR 2 kunna utgöra sådana minnesanteckningar; DOOR 1 är ett självskattningsformulär som fylls i av *föräldern* och kan därav inte räknas som en minnesanteckning. Inte heller samtalsledarens/utredarens sammanfattning, DOOR 2, torde kunna räknas som en minnesanteckning när den används inom ramen för frivilliga samarbetsamtal/familjerådgivning eftersom dessa är verksamheter som inte aktualiserar *ärenden*. Hur är det då med samarbetsamtal remitterade av tingsrätten, utredningar till barns behov av stöd eller skydd och vårdnads-, boendes- eller umgängesutredning? I dessa verksamheter uppkommer, hos socialtjänsten, alltid ärenden. I de delar av DOOR 2 som ett ärende tillförs sakuppgift kan inte regeln om minnesanteckningar tillämpas. En bedömning måste självfallet göras i det enskilda fallet. I det här sammanhanget utgår jag emellertid från att ärendet tillförs sakuppgifter genom DOOR 2 varför bestämmelsen om minnesanteckning i 2 kap. 9 § TF i regel inte blir tillämplig. Kan då undantagsregeln om mellanprodukter vara tillämplig? I 2 kap. 9 § 2 st. framgår att mellanprodukter kan undantas från att vara allmänna. För att handlingen ska undgå att räknas som allmän handling krävs dels att den är av preliminär beskaffenhet dels att den har överlämnats mellan myndigheter endast i samrådssyfte. Inte heller denna regel är tillämplig beträffande ett ifyllt DOOR 1 i någon av samtliga ovan angivna verksamheter, eftersom DOOR 1 fylls i av *föräldern*. Kan regeln om mellanprodukter i 2 kap. 9 § 2 st. tillämpas beträffande ett ifyllt DOOR 2 i de, i föregående stycket, angivna verksamheterna? Inför DOOR 2 går samtalsledaren/utredaren i korthet igenom och undersöker samt bedömer de riskfaktorer som föräldern markerat i självskattningsformuläret och eventuella andra risker som samtalsledaren/utredaren får kännedom om via klientens berättelse. DOOR 2 är samtalsledarens/utredarens sammanfattning och ger stöd för uppföljning och åtgärdsplanering. Min bedömning är att regeln om mellanprodukter inte kan tillämpas beträffande ett ifyllt DOOR 2 eftersom DOOR 2 inte kan anses vara av preliminär beskaffenhet utan istället nå slutlig form efter DOOR 2-samtalet med föräldern.

eller annan verksamhet hos myndigheten. DOOR 2 blir således i regel allmän handling vid en tidigare tidpunkt när DOOR 2 används i frivilliga samarbetsamtal/familjerådgivning, än när det används i samarbetsamtal remitterade av tingsrätten, utredningar som rör barn eller vårdnads-, boendes- eller umgängesutredning.

Ett av förälder ifyllt DOOR 1-formulär torde sammanfattningsvis utgöra en allmän handling när det har kommit samtalsledaren/utredaren tillhanda. Sker mötet i myndighetens lokaler torde DOOR 1-formuläret utgöra en allmän handling vid mötet med föräldern, efter att föräldern fyllt i DOOR 1. Eventuellt skulle det ifyllda DOOR 1-formuläret kunna undgå status av inkommen, allmän handling om föräldern avstår från att överlämna det ifyllda DOOR 1-formuläret och istället tar det med sig hem, eftersom kriteriet "förvarad hos myndighet" då inte är uppfyllt. Ett, av samtalsledaren för frivilliga samarbetsamtal/familjerådgivning, ifyllt DOOR 2 uppnår status som upprättad, allmän handling när DOOR 2-handlingen har färdigställts. Med andra ord när den fått sin slutliga form, vilket torde ske vid DOOR 2-intervjun. När DOOR 2 används i remitterade samarbetsamtal/utredningar som rör barn/ vårdnads-, boendes- eller umgängesutredning får det status som upprättad allmän handling i samma stund som DOOR 2 skickas iväg från myndigheten men om DOOR 2-dokumentet inte skickas iväg från myndigheten får det status som upprättad, allmän handling vid ärendets slutbehandling.

3.3 DOORS och samtycke

Till DOORS hör en blankett, "Klientens medgivande för informationsdelning". I denna blankett ska specificeras vilka verksamheter, och professionella inom dessa, som föräldern lämnar medgivande till att behandlaren kontaktar. Så länge föräldrarnas samtycke till informationsdelning inte blir mer omfattande än nödvändigt så att föräldern känner att den inte vågar protestera talar mycket för att blanketten "Klientens medgivande för informationsdelning" är lämplig.¹²⁶ Härmed löses det dilemma som annars kunnat föreligga med att socialnämnden, i en vårdnadsutredning till skillnad från en barnavårdsutredning¹²⁷, inte kan begära in sekretessbelagd information utan samtycke från föräldrarna.

---

¹²⁶ Jfr. JO 1997/98 s. 328. JO kritiserade en socialnämnd som använt blanketter för att hämta in den enskildes samtycke till att ta utredningskontakter. JO menade att samtycket då lätt kan bli mer omfattande än nödvändigt utan att den enskilde kanske vågar protestera. JO uttalade att frågan om vilka utredningskontakter som socialnämnden behöver ta och hur uppgifterna ska hämtas in bör bestämmas i samråd mellan handläggaren och sökanden. JO framhöll vidare att ett annat handlingssätt får anses strida mot grunderna för SoL och de principer som gäller för socialtjänstens verksamhet.

¹²⁷ I en barnavårdsutredning har socialnämnden vida befogenheter att utväxla information med andra myndigheter utan samtycke från vårdnadshavare vilket följer av en rad sekretessbrytande bestämmelser i OSL.

3.4 DOORS i samarbetsamtal¹²⁸

3.4.1 Något om gallring när DOORS används i samarbetsamtal eller familjerådgivning

Det kan finnas ett värde i att samtalsledaren för samarbetsamtalen/familjerådgivningen ska kunna säkerställa för föräldrarna att de ifyllda DOOR 1 respektive DOOR 2 inte senare i en potentiell vårdnadstvist kan komma att åberopas av någon av föräldrarna eller på något sätt användas av en vårdnadsutredare. Är då detta möjligt? I samarbetsamtal/familjerådgivning finns inte någon dokumentationsplikt vad beträffar innehållet i samtalen.¹²⁹ För det fall att föräldern avstår från att överlämna det ifyllda DOOR 1 till samtalsledaren och istället tar det med sig hem torde det ifyllda dokumentet eventuellt inte anses ha uppnått status av en inkommen, allmän handling hos myndigheten. Dokumentet kan därmed vare sig begäras ut eller blir föremål för gallring. Om föräldern överlämnar det ifyllda DOOR 1-formuläret till samtalsledaren torde dokumentet dock utgöra en allmän handling.

Hur är det då med DOOR 2? När DOOR 2 används i frivilliga samarbetsamtal/familjerådgivning, har en handling upprättats när dokumentet har färdigställts. När DOOR 2 nått sin slutliga form (med andra ord en sammanfattning av DOOR 2), vilket som ovan nämnts sker vid DOOR 2-intervjun, är den att anse som en upprättad, allmän handling. När DOOR 2 används i av domstolen remitterade samarbetsamtal når det status av en upprättad och allmän handling när den expedieras. Om DOOR 2 inte skickas iväg från myndigheten får den status som upprättad, allmän handling vid ärendets slutbehandling. Ett ifyllt DOOR 2 kan således enligt min bedömning inte undgå att slutligen uppnå en status av upprättad, allmän handling. Det kan därför finnas en risk att föräldrar inte vågar att uppriktigt besvara frågorna som ställs i DOORS av rädsla för att uppgifterna senare kan komma att ställas emot dem. Följden kan bli att eventuella problem i familjen inte uppdagas. För att minimera denna risk skulle *gallring* av allmänna handlingar kunna vara ett tänkbart medel att tillförsäkra för föräldrarna att ett ifyllt DOOR 2 som aktualiserats i samarbetsamtal/familjerådgivning inte kan komma att begäras ut hos myndigheten av en förälder eller användas av en vårdnadsutredare i en senare potentiell vårdnadstvist. Det ska emellertid tilläggas att utlämnande av en allmän handling inte får ske så länge sekretess råder för handlingen.

I 2 kap. 18 § TF stadgas att grundläggande bestämmelser om hur allmänna handlingar ska bevaras samt att gallring av sådana handlingar meddelas i lag. I 4 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) framgår följaktligen att det i arkivlagen (1990:782) finns bestämmelser om gallring. Enligt dess 10 § får allmänna handlingar gallras. Om det finns avvikande bestämmelser om gallring av vissa allmänna handlingar i annan lag eller i förordning gäller dessa bestämmelser (10 § 3 st. arkivlagen).¹³⁰ Föreskrifter om gallring av handlingar hos kommunala

---

¹²⁸ Rättsutredningens frågor: Vad skulle det innebära att använda DOORS i samarbetsamtal (frivilliga och remitterade från tingsrätten)? Kan det göras, finns det svårigheter utifrån integritetssynpunkt? Andra hinder? Skulle det vara material som den andra föräldern kan begära ut, och som skulle kunna utgöra material i en vårdnadstvist eller annan tvist (ligger i barnets akt och har därmed bägge vårdnadshavare tillgång till det)? Hur är det att använda DOORS i ett råd- och stödsammanhang, d.v.s. inte myndighetsutövning inom socialtjänsten? Finns det hinder utifrån integritets- och proportionalitetssynpunkt? Vilket värde kan uppgifterna tillmätas i ett senare skede? Hur kan uppgifterna ifrågasättas? Vilken status har ett ifyllt DOORS formulär (Dokumentationsskyldigheten varierar – sekretess – vem är part/partsinsyn?)?

¹²⁹ Journalanteckningar förs förvisso i remitterade samarbetsamtal men eftersom dessa endast behöver avse resultatet av samtalen torde inte det ifyllda DOOR 1 behöva dokumenteras (se närmre om detta i avsnittet *Dokumentation, redovisning av samarbetsamtal till domstol och sekretess.*)

¹³⁰ Det finns t.ex. regler om gallring i 12 kap. 1-2 §§ SoL.

myndigheter, beslutas i regel av kommunerna själva.¹³¹ En möjlig lösning för att undgå att DOOR 2 (och DOOR 1 om föräldern överlämnar det ifyllda DOOR 1-formuläret till samtalsledaren) kan begäras ut vid senare tillfälle skulle således kunna vara att dokumentet gallras vid inaktualitet¹³², med andra ord när samarbetsamtalet/ familjerådgivningen avslutas efter ett beslut av nämnden.¹³³ På så sätt skulle risken för att föräldrarna inte vågar besvara frågorna minimeras.

3.4.2 Dokumentation och sekretess när DOORS används i samarbetsamtal

Om DOORS används inom ramen för samarbetsamtal talar mycket för att det ifyllda självskattningsformuläret, DOOR 1, inte omfattas av dokumentationsskyldighet, oavsett om det rör frivilliga samarbetsamtal eller remissamtal, eftersom samarbetsamtalens innehåll som tidigare nämnts inte omfattas av dokumentationsplikt. Vad gäller remissamtal omfattas emellertid resultatet av samtalen (dokumentation av om föräldrar ingått överenskommelse eller om samtalen inte längre tjänar något syfte) av dokumentationsskyldighet. Socialnämnden/socialtjänstemannen ska också som huvudregel kommunicera yttrandet med resultatet av samtalen med föräldrarna innan det ges in till domstol.

Frivilliga samarbetsamtal faller inom ramen för vad som utgör service (3 kap. 1 och 6 §§ SoL); samtalen kan erbjudas utan föregående behovsbedömning och biståndsbeslut eftersom de är allmänt inriktade och generellt utformade samt bygger på att föräldrarna själva söker upp verksamheten. Frivilliga samarbetsamtal är således inte myndighetsutövning. Därmed ställs inte krav på bl.a. partsinsyn, kommunikation och dokumentation.¹³⁴ Föräldrarna får anses sakna rätt till partsinsyn och kommunikation i varandras ifyllda DOOR 1-formulär eftersom formuläret utgör underlaget för insatsen samarbetsamtal vilken inte är anpassad till den enskildes behov och därmed *inte* förutsätter någon behovsprövning i enlighet med 4 kap. 1 § SoL.

Hur är det då med DOOR 2? Låt säga att samtalsledaren för samarbetsamtalet, i DOOR 2 följer upp DOOR 1 med följdfrågor och genom svaren från föräldern finner att barnet bör erbjudas t.ex. ett föräldrastödsprogram eller en gruppverksamhet för barn till missbrukare. Är detta möjligt utan ett biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL? Enligt min mening talar mycket för att detta är möjligt, eftersom insatserna föräldrastödsprogram eller gruppverksamhet för barn till missbrukare är *förebyggande, rådgivande och informerande insatser som är möjliga att erbjuda utan behovsprövning*. Med andra ord förutsätter denna typ av insatser inte en föregående behovsbedömning och biståndsbeslut. Att samtalsledaren de facto gör en individuell prövning genom DOOR 2, innebär enligt min mening inte att ett biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL behöver ske. Bedömningen enligt DOOR 2 är *inte* heller själva *insatsen* som erbjuds utan ett underlag för att bedöma vad barnet behöver, och alltså utgör ett biståndsbeslut. Den insats som erbjuds är föräldrastödsprogram eller gruppverksamhet för barn. När DOORS används i samarbetsamtal utan att något behov av annan insats än det faktiska samarbetsamtalet identifieras, torde detta betyda att föräldrarna inte har rätt till partsinsyn och kommunikation i DOOR 2 eftersom samarbetsamtal inte utgör myndighetsutövning. Om samtalsledaren genom DOOR 2 hade funnit att föräldrarnas barn kan ha behov av en insats i form av en kontaktfamilj behöver i den situationen en behovsbedömning göras och biståndsbeslut fattas eftersom insatsen kontaktfamilj *förutsätter en prövning av det*

¹³¹ Bohlin, A., Offentlighetsprincipen, 9 u., Norstedts juridik AB, Stockholm 2015, s. 31.

¹³² I Sveriges kommuner och landsting, Bevara eller gallra? Gallringsråd nr. 5, s. 8 används uttrycket *vid inaktualitet* för att beteckna en gallringsfrist som är kort och som kan bestämmas av förvaltningen själv utifrån dess behov av informationen vilket kan variera beroende på lokala förhållanden.

¹³³ Det är kommunen som beslutar om vem eller vilka som ska fatta beslut om gallring. Se om detta i Sveriges kommuner och landsting, Bevara eller gallra? Gallringsråd nr. 5, Sveriges kommuner och landsting, s. 7.

¹³⁴ Prop. 1971:30 s. 285 och 330.

enskilda barnets behov av den insatsen. Karaktären på insatserna avgör således huruvida ett biståndsbeslut med tillhörande krav på bl.a. partsinsyn, kommunikation och dokumentation behöver fattas. Om DOORS används inom ramen för samarbetsamtal talar mycket för dels att ett ifyllt DOOR 1 inte omfattas av dokumentationsskyldighet dels att föräldrarna saknar rätt till partsinsyn och kommunikation i varandras ifyllda DOOR 1-formulär. För samarbetsamtal gäller socialtjänstsekretess vilket innebär att en uppgift om en enskilds personliga förhållanden som har kommit fram under ett samarbetsamtal omfattas av sekretess om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider men (26 kap. 1 § OSL). Ges samarbetsamtalen karaktär av familjerådgivning ska istället den absoluta familjerådgivningssekretessen enligt 26 kap. 3 § OSL gälla vilket betyder att det inte finns något utrymme alls att göra en menprövning.

3.4.3 Proportionalitetsprincipen, föräldrars rätt till privat- och familjeliv och principen om barnets bästa när DOORS används i samarbetsamtal

Låt säga att en förälder som ska besvara frågorna i DOORS upplever någon eller några av frågorna som integritetskränkande. Denna situation synes kräva att en proportionalitetsbedömning görs för att fastställa om barnets potentiella behov av skydd väger tyngre än föräldrarnas rätt till privat- och familjeliv, innan föräldern fyller i självskattningsformuläret, DOOR 1. Särskilt i remitterade samarbetsamtal¹³⁵ torde denna avvägning bli än mer brännande. Situationen innebär att föräldern kan känna press att inte visa på ovilja att delta under de premisser som samtalsledaren uppställer eftersom en ovilja att delta i samarbetsamtal dels kan tala mot den föräldrarnas lämplighet, eftersom det t.ex. kan vara ett tecken på att han eller hon anses sätta det egna intresset före barnets,¹³⁶ dels kan utgöra ett tecken på bristande samarbetsförmåga.¹³⁷ Föräldern skulle härmed kunna uppleva att hans ovilja att besvara integritetskänsliga frågor, i en eventuell senare vårdnadsutredning, som de facto kan komma att verkställas av samma person som höll i samarbetsamtalet, kan ställas emot föräldern. Ett exempel på detta är att vårdnadsutredare kan höras i rätten som vittnen (36 kap. 5 § RB). Ett annat exempel är att detta kan påverka utredarens förslag till beslut (6 kap. 19 § 4 st. FB).¹³⁸

Är det då motiverat att en myndighet använder ovan nämnda frågor i samarbetsamtal? Eftersom lagtexten anger att målet med samarbetsamtalen är att föräldrarna ska nå enighet i vårdnadsfrågan, och inte att bedöma barnets behov av stöd och skydd, talar detta för att utrymmet är litet att ställa integritetskänsliga frågor. Åtminstone om inga uppgifter om våld, missbruk och andra missförhållanden framkommit. Om lagtexten *istället* hade angivit att målet med samarbetsamtalen är att åstadkomma en *lösning som är förenlig med barnets bästa*, torde utrymmet ha varit större för att kunna ställa sådana frågor. Det följer av att det rättsliga intresset som ställs i förhållande till integritetskränkningen i det förra fallet vägs i förhållande till intresset att uppnå ett samarbete mellan föräldrarna i det senare fallet vägs integritetskränkningen i förhållande till barnets bästa, som innefattar även barnets rätt till skydd från att fara illa. Exempel på att föräldrars och vårdnadshavares rätt till integritet får ge vika för barnets bästa finns det flera exempel på.

¹³⁵ När en tvist mellan föräldrar om vårdnad, boende eller umgänge har inletts i domstol har domstolen möjlighet att pröva möjligheterna till en samförståndslösning genom att lämna i uppdrag åt socialnämnd att anordna samarbetsamtal (6 kap. 18 § 2 st. FB).

¹³⁶ Prop. 1990/91:8 s. 30.

¹³⁷ Föräldrarnas samarbetsförmåga (6 kap. 5 § 2 st. FB) är en av de omständigheter som har en betydelsefull roll i domstolens bedömning av barnets bästa (6 kap. 2a § FB) i en vårdnadstvist.

¹³⁸ Det har i 2002 års vårdnadsutredning visat sig att utredarna i regel lämnar rekommendation till beslut och att domstolen följer dessa i ca 8 av 10 fall vilket innebär att utredaren kan få stort inflytande på målets bedömning. Se SOU 2005:43 s. 245 ff.

Det finns forskning som visar att vissa riskfaktorer är överrepresenterade hos familjer i vårdnadstvister.¹³⁹ Att det finns kunskap om riskfaktorer och mönster på gruppnivå skulle enligt min mening motivera att det i ett inledande skede av samarbetsamtal ställdes integritetskänsliga frågor till alla föräldrar om syftet med samtalen istället skulle vara att finna en lösning som är förenlig med barnets bästa istället för som nu att syftet är att nå enighet mellan föräldrarna. Det skulle möjliggöra en tidig diskussion med föräldrarna av vilka problem som finns hos föräldrarna och hur djupgående dessa är. DOORS ger förutsättningarna för samtalsledarna att göra avvägningarna och bedömningarna av om mer ingripande insatser än samarbetsamtal är nödvändiga för att skydda barnet och förhindra att konflikten eskalerar. En lösning på de ovan angivna problemen med att ställa integritetskänsliga frågor i samarbetsamtal skulle vara att samtalsledare för samarbetsamtal inte verkställer en eventuell senare vårdnadsutredning. Om föräldrarna i det inledande skedet av samarbetsamtalen får veta att uppgifterna som framkommit genom självskattningsformuläret inte dokumenteras och att samtalsledaren inte verkställer efterföljande utredning borde risken för att föräldern inte vågar besvara frågorna i formuläret och berätta om sin situation härmed minska. Detta kan i sin tur vara till gagn för en tidig kartläggning av barnets och familjens behov av insatser.¹⁴⁰ Det lämnar i alla fall större utrymme för integritetskänsliga frågor att svaren inte kan komma att återopas eller användas i en senare utredning. Ur proportionalitetshänsyn kan det i dessa situationer därför vara motiverat att använda DOOR 1 och DOOR 2¹⁴¹ med följdfrågor till svar som kan tyda på eventuella risker. Behandlarens åtgärdsplan i DOOR 2 samt den fördjupade bedömningen av faktorer som kan innebära en risk för individens säkerhet och välbefinnande i DOOR 3, lämpar sig däremot inte att användas inom ramen för samarbetsamtal. Åtgärdsplanen och DOOR 3 är ingripande åtgärder som i samarbetsamtal får anses obefogade mot bakgrund av samarbetsamtalets syfte.

Hur är det då med familjerådgivningssamtal? Skiljer sig proportionalitetsbedömningen om samarbetsamtal istället förs inom ramen för familjerådgivning? Syftet med familjerådgivning är att bearbeta samlevnadskonflikter i parförhållanden och familjer. I familjerådgivningssamtalen ligger som nämnts fokus på parternas relation och problem och konflikter inom relationen. Syftet med familjerådgivningssamtalen är således *vidare* än syftet för samarbetsamtalen, där syftet är att nå enighet i vårdnadsfrågan. Såväl samarbetsamtal under socialtjänstsekretess som samarbetsamtal under familjerådgivningssekretess faller som nämnts inom ramen för socialtjänstens service och innefattar inte krav på dokumentation, partsinsyn och kommunikation. Föräldrarna har således inte rätt till partsinsyn och kommunikation i varandras ifyllda DOOR 1-formulär.

Familjerådgivningssekretessen för samtalsledaren är som nämnts starkare än socialtjänstsekretessen och anmälningskyldigheten är begränsad till fall av sexuellt utnyttjande av barn eller fysisk eller psykisk misshandel i hemmet. En samtalsledare för samarbetsamtal inom ramen för familjerådgivning kan därför i praktiken inte delta i vårdnads-, boende- eller

---

¹³⁹ Rejmer har funnit att föräldrar som är indragna i vårdnadstvister, som grupp visar vissa karakteristiska mönster. Det finns en överrepresentation av föräldrar med utländsk etnicitet, föräldrar med låg utbildning och inkomst, föräldrar med ett "splittrat" uppväxtem, missbruks- eller psykiska problem samt kriminellt belastade föräldrar, Rejmer, A.; *Vårdnadstvister: En rättsociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt från barnets bästa*. Rejmer m.fl. har senare i sin forskning kommit fram till liknande resultat som är under publicering (januari 2017) I SOU 2017:6, s. 118.

¹⁴⁰ Av intresse i sammanhanget är att JO framhållit att samtalsledare för samarbetsamtal inte bör genomföra en efterföljande vårdnadsutredning. JO framhåller att föräldrar som riskerar att uppgifter som de lämnat under samarbetsamtal används i en eventuell kommande utredning kan komma att inta en avvaktande hållning emot samtalsledaren. JO framhåller vidare att det också finns en risk att man anpassar sin hållning i saken till vad man uppfattar som bäst, med hänsyn till att samtalsledaren även är vårdnadsutredare Se JO 1985/86 s. 273

¹⁴¹ DOOR 2 är ett uppföljningssamtal med följdfrågor till de svar från DOOR 1 som kan tyda på eventuella risker.

umgängesutredning i samma familj, såvida inte den enskilde efterger sekretessen (26 kap. 3 § och 12 kap.1-2 § OSL). Om föräldrarna i det inledande skedet av samarbetsamtalen i familjerådgivningen får veta dels att uppgifterna som framkommit genom DOOR 1 inte dokumenteras, dels att samtalsledaren inte kan verkställa en senare vårdnadsutredning i samma familj, borde risken för att föräldern inte vågar besvara frågorna i DOOR 1 och berätta om sin situation bli mindre.

Hur är det då med DOOR 2? Något som skulle kunna tala emot ett utrymme att ställa integritetskänsliga frågor är att ett, av samtalsledaren, ifyllt DOOR 2 får status av upprättad allmän handling. Det medför en risk för att föräldrar inte vågar besvara frågorna i DOORS av rädsla för att DOOR 2 senare begärs ut av myndigheten p.g.a. anmälningsplikten (däremot torde det inte vara möjligt för den andra föräldern att utan samtycke från föräldern begära ut vare sig DOOR 1 eller DOOR 2-formuläret? eftersom den absoluta familjerådgivningssekretessen råder för de uppgifter som föräldern lämnat). En lösning på detta kan vara att gallra DOOR 2-handlingen när samtalen avslutats vilket skulle säkerställa för föräldrarna att det av samtalsledaren ifyllda DOOR 2 inte kan komma att begäras ut av myndigheten p.g.a. anmälningsplikten (se närmare resonemang i avsnitten *Är DOORS-formulären allmänna handlingar och Något om gallring när DOORS används i samarbetsamtal eller familjerådgivning*). Mot bakgrund av dessa överväganden får det ur proportionalitetshänsyn, anses motiverat att använda DOOR 1 och DOOR 2 med följdfrågor till svar som kan tyda på eventuella risker för att barnet far illa i ett familjerådgivningssamtal. Vad beträffar behandlarens åtgärdsplan, i DOOR 2 samt den fördjupade bedömningen i DOOR 3, gör jag samma överväganden för samarbetsamtal i familjerådgivning som för samarbetsamtal under socialtjänstsekretess (se ovan).

Sammanfattningsvis kan sägas att eftersom lagtexten anger att målet med samarbetsamtalen är att föräldrarna ska nå enighet i vårdnadsfrågan talar detta för att utrymmet är litet att ställa de integritetskänsliga frågorna i DOORS när inga uppgifter om våld, missbruk och andra missförhållanden har framkommit. Om lagtexten istället hade angivit att målet med samarbetsamtalen är att åstadkomma en lösning som är förenlig med barnets bästa torde utrymmet ha varit större att rutinmässigt ställa de integritetskänsliga frågorna i DOORS. Annat är det om samarbetsamtal förs inom ramen för familjerådgivningen. Mycket, i synnerhet den starka familjerådgivningssekretessen, talar för att det är möjligt att rutinmässigt ställa de integritetskänsliga frågorna i DOORS i samarbetsamtal som sker inom ramen för familjerådgivning.

3.5 DOORS i socialtjänstens utredningar avseende barn enligt 11 kap. 1 § SoL respektive utredningar med anledning av barns behov av skydd och stöd 11 kap. 1 och 2 §§ SoL¹⁴²

3.5.1 Är det möjligt att använda DOORS i en förhandsbedömning?

Oavsett hur socialtjänsten informeras om att ett barn kan behöva stöd och skydd är myndigheten skyldig att inleda utredning om det som framkommer kan föranleda en åtgärd från socialtjänstens sida (11 kap. 1 § 1 st. SoL). Socialtjänsten behöver dock inte direkt inleda en utredning så snart uppgifter om oro för ett barn inkommit. Innan en utredning inleds ska en bedömning göras om de

---

¹⁴² Några av rättsutredningens frågor; Kan DOORS fungera som ett bedömningsunderlag vid en biståndsansökan (4 kap. 1 § SoL) i socialtjänstens utredningar avseende barn enligt 11 kap. 1 § SoL respektive utredningar med anledning av barns behov av skydd och stöd 11 kap. 1 och 2 §§ SoL? Är de uppgifter som framkommer genom DOORS kunskapsmässigt motiverade i förhållande till den insats/det beslut som utreds (11 kap. 1 § eller 11 kap. 2 § SoL)? Kan uppgifterna som framkommer genom DOORS ifrågasättas? Finns det med andra ord metodologiska utmaningar? b) Är DOORS förenlig med proportionalitet och integritet vid utredningar enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL.

sakförhållanden som kommit till socialtjänstens kännedom kan leda till någon åtgärd eller insats av myndigheten. Om denna förhandsbedömning visar att socialtjänsten inte kan eller bör vidta några åtgärder ska utredningen inte inledas och detta med hänvisning till att utredningar inte ska bedrivas för dess egen skull.¹⁴³

I en förhandsbedömning finns det utrymme för socialnämnden att samtala med vårdnadshavaren. Låt säga att den som genomför en förhandsbedömning använder DOORS som underlag för denna. Han eller hon kan då få vetskap om att ett barn kan behöva stöd och skydd genom de uppgifter som föräldrarna angivit i DOORS. Han eller hon kan således på grundval av dessa uppgifter bedöma att sakförhållandena som kommit till hans eller hennes kännedom kan leda till någon åtgärd eller insats. Kan då denna förhandsbedömning uppfattas som myndighetsutövning? Utmärkande för all myndighetsutövning är som nämnts att det rör sig om beslut eller andra åtgärder som ytterst är uttryck för samhällets maktbefogenheter i förhållande till medborgarna och innefattar krav på bl.a. partsinsyn, kommunikation och dokumentation.¹⁴⁴ En förhandsbedömning får därför inte innefatta en mindre utredning utan enbart vara en bedömning av om nämnden ska inleda en utredning eller inte.¹⁴⁵ Det kan således konstateras att när alltför utredande åtgärder vidtas så är det en utredning och därmed myndighetsutövning. Vad gäller dokumentation av förhandsbedömningar ska emellertid såväl beslutet att inleda en utredning som beslutet att inte inleda en sådan dokumenteras. Om beslut att inleda en utredning fattas ska också föräldrar underrättas om detta.¹⁴⁶

Nästa fråga är då; hur stora utredningsåtgärder kan göras inom ramen för en förhandsbedömning? Socialstyrelsen framhåller att socialtjänsten endast kan ta kontakt med den enskilde (vårdnadshavaren och barnet) och ta kontakt med anmälaren för förtydligande av anmälan eftersom det anses som en utredningsåtgärd att inhämta uppgifter från andra.¹⁴⁷ JO har gjort samma tolkning av vilka åtgärder som kan göras i en förhandsbedömning.¹⁴⁸ Innebär då användandet av DOORS att gränsen till en förhandsbedömning har överskridits så att en utredning har inletts? DOOR 1 är screeningdelen av DOORS och är ett självskattningsformulär som utformats för att inhämta information från olika områden, bland annat psykisk hälsa, föräldraförmåga, säkerhet och barnens välbefinnande och utveckling. Föräldrarnas självskattning genom DOOR 1 bör således enligt min mening inte innebära att en utredning inletts. Hur är det då med DOOR 2? När en förälder har fyllt i DOOR 1 träffar behandlaren denna för att gå igenom och diskutera kring svar från DOOR 1 som kan tyda på eventuella risker. Vad beträffar den uppföljning tillsammans med föräldern som sker med hjälp av DOOR 2 är det inte lika självklart att denna bedömning inte innebär att en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL inletts. Av 11 kap. 2 § SoL framgår att en *inledd* utredning till barns behov av stöd eller skydd ska bedrivas proportionerligt, d.v.s. att utredningen ”ska bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet”. Det handlar om att utreda tillräckligt omfattande för att

---

¹⁴³ Prop. 1979/80:1 s. 562.

¹⁴⁴ Prop. 1971:30 s. 285 och 330

¹⁴⁵ JO 1995/96 s. 312.

¹⁴⁶ I Socialstyrelsens föreskrifter, SOSFS 2014:5 anges i 2 § ”Om nämnden efter en förhandsbedömning beslutat att inte inleda en utredning enligt SoL, ska detta dokumenteras med uppgifter om 1. att en utredning inte inleds, 2. skälen för nämndens beslut, 3. beslutsdatum, och 4. namn och befattning eller titel på den som har fattat beslutet. Om förhandsbedömningen gäller ett barn, och barnet inte själv har kommit till tals, ska anledningen till detta dokumenteras.” I 3 § anges: ”Om förhandsbedömningen leder till ett beslut att inleda en utredning ska detta dokumenteras i journalen. Även datum för beslutet samt namn och befattning eller titel på den som har fattat beslutet ska dokumenteras. Om beslutet att inleda en utredning gäller ett barn, ska dokumentationen också innehålla uppgifter om när och på vilket sätt barnets vårdnadshavare har underrättats om att nämnden har inlett en utredning. Vidare ska det framgå om och i så fall när och på vilket sätt barnet har underrättats.”

¹⁴⁷ Socialstyrelsens handbok Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten, s. 372.

¹⁴⁸ JO 1999/00 s. 238 och JO 1995/96 s. 312.

kunna fatta korrekta beslut samtidigt som utredningen inte i onödan får kränka föräldrars rätt till privat- och familjeliv. Att avvägningen mellan officialprincipen och proportionalitetsprincipen gäller redan inledda utredningar med anledning av oro torde tala för små möjligheter till utredningsåtgärder i en förhandsbedömning eftersom proportionalitetsprincipen gäller även där och den enskildes rätt väger starkare.

Så länge användandet av DOORS innebär att kontakt endast tagits med respektive förälder får åtgärden anses motiverad i en förhandsbedömning.¹⁴⁹ Om uppgifter framkommit genom DOOR 1 och 2 som kan föranleda ytterligare utredningsåtgärd av nämnden behöver emellertid en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL inledas.

3.5.2 Dokumentation, kommunikation, partsinsyn och sekretess när DOORS används i socialtjänstens utredningar avseende barn enligt 11 kap. 1 § SoL respektive utredningar med anledning av barns behov av skydd och stöd enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL?

De uppgifter från föräldrarna som framkommit genom DOORS ska dokumenteras i utredningar enligt 11 kap. 1 § SoL respektive utredningar med anledning av barns behov av skydd och stöd enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL. Vårdnadshavaren har partsinsyn i såväl en barnavårdsutredning som en utredning enligt 11 kap 1 § SoL. Vårdnadshavaren ska också underrättas om utredningsmaterialet och ges tillfälle att ge sina synpunkter på utredningen. Socialnämnden får vidare informera den som har gjort en anmälan om att utredning har inletts, inte har inletts eller redan pågår. För att bedöma behovet av insatser kan socialnämnden utan samtycke från vårdnadshavare ta de kontakter som behövs i såväl utredningar där det utreds om barnet har behov av skydd som utredningar där det utreds om barnet har behov av stöd. Denna möjlighet finns med den begränsning som diskuteras närmre i nästa avsnitt om proportionalitetsprincipen, principen om barnets bästa och officialprincipen. Det finns en rad sekretessbrytande bestämmelser, t.ex. anmälningsplikten och socialtjänstens möjlighet att höra barnet utan vårdnadshavarens samtycke, som kan aktualiseras i arbetet med DOORS när det används i utredningar med anledning av barns behov av skydd eller stöd.

3.5.3 DOORS och proportionalitet i socialtjänstens utredningar avseende barn enligt 11 kap. 1 § SoL respektive utredningar med anledning av barns behov av skydd och stöd 11 kap. 1 och 2 §§ SoL?

Enligt proportionalitetsprincipen får en myndighets åtgärd inte gå utöver det som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet. Som framkommit ovan kan det in socialtjänstens arbete uppstå situationer när barnets och föräldrarnas intressen inte sammanfaller. Exempelvis kan vårdnadshavarens rätt till privat- och familjeliv ställas förhållande till socialtjänstens ansvar att utreda ett barns behov av stöd och skydd. Är det då motiverat att socialtjänsten använder DOORS som innefattar integritetskänsliga frågor i barnavårdsutredningar? Syftet med barnavårdsutredningar är att utreda barns behov av stöd och skydd och barnets bästa ska vara avgörande vid alla beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn. En utredning vars syfte är att utreda barnets behov av skydd och stöd öppnar upp för möjligheten att använda DOORS på föräldrar i barnavårdsutredningar.

Socialnämnden har vida befogenheter att utväxla information med andra myndigheter utan samtycke från vårdnadshavare i en barnavårdsutredning vilket följer av en rad sekretessbrytande bestämmelser i OSL. Socialnämnden har också möjlighet att tala med barnet utan samtycke från vårdnadshavarna (11 kap. 10 § 3 st. SoL). Vid en proportionalitetsavvägning bör det således anses vara motiverat att använda DOORS på vårdnadshavare i barnavårdsutredningar eftersom föräldrars rätt till privat- och familjeliv får ge vika för rätt till skydd och stöd. Samma torde gälla en förälder.

¹⁴⁹Se JO 1999/00 s. 238 och JO 1995/96 s. 312.

Är det då motiverat att socialtjänsten använder DOORS i utredningar enligt 11 kap. 1 § SoL? Av intresse är att anmälningsskyldiga myndigheterna och aktörer numera, sedan januari 2013, har en skyldighet att, på socialtjänstens begäran, lämna ut uppgifter som socialtjänsten kan behöva inte bara, som tidigare, i en inledd utredning om barnets behov av *skydd* utan också i en utredning om barnets behov av *stöd* (14 kap. 1 § 3 st. SoL). Detta torde enligt min mening innebära att lagtexten öppnar upp för ingripanden i föräldrars rätt inte bara vid barnavårdsutredningar utan också i utredningar enligt 11 kap. 1 § SoL.

Varje situation som ett barn befinner sig i är unik, varför utredningen behöver utformas utifrån de frågeställningar som behöver bli besvarade. I en utredning där uppgifter om oro för ett barn saknas, kan i förekommande fall (t.ex. i en ansökan om ekonomiskt bistånd för ett barn) ett annat tillvägagångssätt än DOORS vara lämpligare, så att inte föräldrar i onödan utsätts för skada eller olägenhet. En ansökan om ekonomiskt bistånd rör inte vård- eller behandlingsinsatser för barn varför den svagare lydelsen av barnets bästa i 1 kap. 2 § 2 st. SoL blir tillämplig. Bestämmelsen i 1 kap. 2 § 1 st. tillåter, som tidigare nämnts, en avvägning mellan barnets bästa och andra rättsligt relevanta intressen. Föräldrars rätt till privat- och familjeliv är ett rättsligt relevant intresse eftersom en ansökan om ekonomiskt bistånd är ett ingripande i familjelivet. Utrymmet, att i en ansökan om ekonomiskt bistånd, ställa de integritetskänsliga frågorna i DOORS, när inga uppgifter om våld, missbruk och andra missförhållanden framkommit, får av proportionalitetshänsyn anses litet. Vid en proportionalitetsavvägning får det sammanfattningsvis anses motiverat att i barnavårdsutredningar ställa de integritetskänsliga frågorna i DOORS till barnets vårdnadshavare - föräldrars rätt till privat- och familjeliv får ge vika för barnets bästa. I utredningar enligt 11 kap. 1 § SoL, kan i förekommande fall ett annat tillvägagångssätt än DOORS vara lämpligare så att inte föräldrar i onödan utsätts för skada eller olägenhet. Att besvara frågan om DOORS utgör ett tillräckligt underlag för att kunna fatta ett beslut i en utredning enligt 11 kap 1 § SoL menar jag inte är möjligt. Rättskällorna ger inte något svar på denna fråga eftersom det beror på dels ärendets beskaffenhet dels den enskilda situationens beskaffenhet (se det tidigare avsnittet: Vad krävs för att ett biståndsbeslut ska vara tillräckligt utrett för att en individuellt anpassad insats ska kunna erbjudas?). I olika ärenden krävs med andra ord mer eller mindre omfattande utredningsåtgärder för att kunna uppnå en fullgod utredning i det enskilda ärendet.

3.6 DOORS i vårdnads-, boende-, och umgängesutredningar¹⁵⁰

3.6.1. Allmänt

Kan DOORS vara en lämplig metod för att bedöma risk i vårdnads-, boende-, och umgängesutredningar¹⁵¹? För att effektivt kunna identifiera tidig risk rekommenderas i DOORS ett stegvist tillvägagångssätt som inleds med strukturerade frågor som rutinmässigt ställs till samtliga klienter.

Det finns inte någon rättslig reglering av hur utredningen bör bedrivas. Generellt kan dock sägas att utredningen ska fokusera på det som är väsentligt, d.v.s. barnets situation och barnets inställning.¹⁵² Kaldal har föreslagit att en metod för att bedöma risk lämpligen bör ske i tre steg enligt principen att ju längre fram i utredningen man kommer desto mer ingripande frågor är befogade,

¹⁵⁰ Rättsutredningens frågor: Vad skulle det innebära att använda DOORS i vårdnads-, boendes- och umgängesutredningar? Kan det göras, finns det svårigheter utifrån integritetssynpunkt? Andra hinder? Skulle det vara material som den andra föräldern kan begära ut, och som skulle kunna utgöra material i en vårdnadstvist eller annan tvist? (ligger i barnets akt och har därmed bägge vårdnadshavare tillgång till det)?

¹⁵¹ I fortsättningen benämns en vårdnads-, boendes-, och umgängesutredning även vårdnadsutredning.

¹⁵² Se Sjösten, M., a.a., s. 224.

vilket också innebär att kravet på proportionalitet respekteras.¹⁵³ Kaldal framhåller att det första steget kan hanteras genom att öppna frågor ställs till föräldrarna om huruvida det finns oro för barnet vilket, enligt Kaldal, är motiverat att ställa till alla föräldrar. Om uppgifter om oro för ett barn framkommer i steg ett ska sedan utredaren gå vidare till steg två och göra en riskbedömning där frågorna anpassas efter den typ av oro som kommit fram i steg 1. I steg två framhåller Kaldal att utredaren behöver vara öppen för ytterligare orospekter som kan motivera andra frågor än de som aktualiserats på grund av det orostema som kommit fram i det första samtalet. Om det i steg två kvarstår oklarheter avseende risk för barnet är en fördjupad utredning motiverad. Kaldal framhåller vidare att det tredje steget är en fördjupad utredning som involverar en bredare informationsinhämtning så att t.ex. sekretessbelagd information kan behöva inhämtas vilket handläggningssmässigt skulle innebära att en barnvårdsutredning behöver inledas (11 kap. 2 § SoL) med den korresponderande skyldigheten att lämna ut information som gäller för verksamheter som lyder under anmälningsskyldighet (14 kap. 1 § SoL).¹⁵⁴ DOORS tillvägagångssätt påminner till viss del om den av Kaldal rekommenderade trestegsmodellen. I DOOR 1 ställs frågor till föräldern som syftar till att få underlag till ett fortsatt vägledande samtal med föräldern. I DOOR 2 ställs följdfrågor kring svar som i DOOR 1 kunde tyda på eventuella risker medan, i DOOR 3, en fördjupad bedömning av faktorer som kan innebära en risk för individens säkerhet och välbefinnande inte ställs till alla. En skillnad mellan Kaldals trestegsmodell och DOORS är dock att det i DOORS ställs ingripande frågor till alla föräldrar och i ett tidigare skede.

3.6.2 Partsinsyn, kommunikation och dokumentation av DOORS i vårdnads-, boendes- och umgängesutredningar

Om DOORS används inom ramen för vårdnadsutredningar i socialtjänstens verksamhet bör de uppgifter som framkommer från föräldrarna genom DOOR 1 och 2 omfattas av dokumentationsskyldighet. Detta mot bakgrund av att vårdnadsutredningen utgör ett ärende som rör enskilda personer och handläggningen av ärenden inom socialtjänstens verksamhet som rör enskilda ska dokumenteras (11 kap. 5 § SoL). Som tidigare nämnts gäller enligt JO kravet på dokumentation i 11 kap. 5 § SoL uppgifter som inhämtats under en sådan utredning.¹⁵⁵ Barnets föräldrar har partsställning i en vårdnadsutredning och har som huvudregel rätt till partsinsyn och kommunikation i vårdnadsutredningen och troligen också i det material som har tillförts utredningen av någon annan än dem själva mot bakgrund av att JO har vidare framhållit att den som berörs av en vårdnadsutredning bör ha rätt till insyn i det material som ligger till grund för utredningen¹⁵⁶ vilket talar för att den andra förälderns DOOR 1 och DOOR 2 omfattas av kommunikationsplikten om han eller hon inte tar med sig den.

3.6.3 Proportionalitetsprincipen, föräldrars rätt till privat- och familjeliv och principen om barnets bästa när DOORS används i vårdnads-, boendes- och umgängesutredningar

Att använda DOORS inom ramen för vårdnads-, boendes-, och umgängesutredningar väcker frågor om det lämpliga med att utredare ställer frågor om bl.a. våld, hot, drogmissbruk, alkoholmissbruk och andra problem till alla föräldrar. Är det då motiverat att socialtjänsten gör det på alla föräldrar som berörs av en vårdnadsutredning vilket skulle innebära att DOORS används även när uppgifter om våld, missbruk och andra missförhållanden inte framkommit? Det faktum att såväl bedömningen av barnets bästa som bedömningen av risken för att barnet far illa är kunskapsteoretiskt öppna

¹⁵³ Se Kaldal, A., Standardiserade metoder, a.a., s. 558 ff.

¹⁵⁴ Se Kaldal, A., Standardiserade metoder, a.a., s. 558 ff.

¹⁵⁵ JO:s beslut den 24 september 2007, dnr 3505-2006.

¹⁵⁶ JO 2000/01 s. 317.

bedömningar innebär förvisso att det inte finns några begränsningar i vilka omständigheter som kan ges betydelse i bedömningen.¹⁵⁷ Likväl måste utredaren beakta att en myndighets åtgärd inte får gå utöver det som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet. Domstolen kan fastställa riktlinjer för en vårdnadsutredning (6 kap. 19 § 3 st. FB) och beroende på riktlinjernas utformning kan det vara omotiverat att använda DOORS överhuvudtaget alternativt vara omotiverat att ställa samtliga frågor i DOOR till föräldrarna/föräldern. Beroende på domstolens riktlinjer kanske några av frågorna är motiverade. DOORS är utformat för att kunna göra ett urval av vilka frågor som är motiverade i det enskilda fallet. Det ska också beaktas att det inte är möjligt i en vårdnadsutredning att utan samtycke från föräldrarna begära in sekretessbelagda uppgifter från andra myndigheter. Inte heller är det möjligt att utan samtycke genomföra utredningssamtal med barn och andra referenspersoner. DOORS löser delvis dilemman med att föräldrar behöver lämna sitt medgivande till att behandlaren tar utredningskontakter; I den till DOORS hörande blanketten, "Klientens medgivande för informationsdelning" ska som nämnts specificeras vilka verksamheter, och professionella inom dessa, som föräldern lämnar medgivande till att behandlaren kontakter. Blanketten tar dock *inte* sikte på föräldrarnas medgivande till att behandlaren kontakter barnet själv eller andra referenspersoner än professionella.

I en vårdnadsutredning är det inte, såsom är fallet i en barnavårdsutredning (11 kap. 1 och 2 §§ SoL), givet att det finns uppgifter om att ett barn kan ha behov av skydd. I en barnavårdsutredning (11 kap. 1 och 2 §§ SoL) har utredningen initierats på grund av att uppgifter framkommit till utredaren om att ett barn kan behöva skydd vilket inte behöver vara fallet i en vårdnadsutredning. Det ska vidare beaktas att föräldrarna, och *inte* barnet, är parter i vårdnadstvisten. Lagstiftaren utgår med andra ord från att det *inte* råder någon konflikt mellan barnet och föräldern/föräldrarna i vårdnadsårendet. Lagstiftningen präglas som nämnts av en strävan efter samförståndslösningar mellan föräldrarna i vårdnadsfrågor.¹⁵⁸ Det talar för att det finns ett mer begränsat utrymme i vårdnadsutredningar än i socialtjänstens barnavårdsutredningar.

Att i en vårdnadsutredning ställa de integritetskänsliga frågorna i DOORS till alla föräldrar således även där uppgifter inte har framkommit om att barnet kan ha behov av skydd torde sammanfattningsvis ur proportionalitetshänsyn inte vara möjligt.

---

¹⁵⁷ Se Kaldal, A., Standardiserade metoder, a.a., s. 553.

¹⁵⁸ Se 42 kap. 6 § p. 5 RB och 42 kap 17 § 1 st. RB.

Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

- Prop. 1971:30 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, m.m.
Prop. 1975/76:160 om nya grundlagsbestämmelser angående allmänna handlingars offentlighet
Prop. 1979/80:1 om socialtjänsten
Prop. 1988/89:67 om sekretessfrågor inom undervisningsväsendet m.m.
Prop. 1990/91:8 om vårdnad och umgänge
Prop. 1994:95:224 Barns rätt att komma till tals
Prop. 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen
Prop. 1997/98:7 Vårdnad, boende och umgänge
Prop. 2002/03:53 Stärkt skydd för barn utsatta situationer m.m.
Prop. 2004/05:131 En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol
Prop. 2005/06:99 Nya vårdnadsregler
Prop. 2009/10:192 Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn
Prop. 2012/13:10 Stärkt stöd och skydd för barn och unga
Prop. 2016/17:180 En modern och rättssäker förvaltning – Ny förvaltningslag

Statens offentliga utredningar

- SOU 2005:43 Vårdnad – Boende – Umgänge Barnets bästa, föräldrars ansvar
SOU 2009:68 Lag om stöd och skydd för barn och unga
SOU 2017:6 Se barnet!

Litteratur

- Bohlin, A., Offentlighetsprincipen 9 u., Norstedts juridik AB, Stockholm, 2015.
Bohlin A. och Warnling Nerep W., Förvaltningsrättens grunder, 2 u., Norstedts juridik AB, Stockholm, 2007.
Eriksson, M., I skuggan av Pappa: Familjerätten och hanteringen av faders våld, Gondolin, Stehag, 2003.
Kaldal, A., Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål, Jure förlag, 2010.
Kaldal, A., Standardiserade metoder för att bedöma risk i ärenden om vårdnad, boende och umgänge, Juridisk tidskrift s. 542-562.
Leviner, P., Rättsliga dilemman i socialtjänstens barnskyddsarbete, Jure förlag AB, Stockholm 2011.
Lundin, O., Officialprincipen, Offentlighetsprinciper, Iustus förlag, Uppsala, 2005.
Rejmer, A., Vårdnadstvister. En rättssociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt från barnets bästa. Lund, Studies in Sociology of Law. Ak. Avh. 2003.
Singer, A., Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle, 6 u., Norstedts juridik AB, Stockholm, 2012.
Singer, A., Gemensam vårdnad för alla föräldrar – Barnets bästa eller social ingenjörskonst?, SvJT 2014, s. 355.
Sjösten, M., Vårdnad, boende och umgänge samt verkställighet av sådana avgöranden och överenskommelser, 4 u., Norstedts juridik AB, Stockholm 2014.

Myndighetspublikationer

Socialstyrelsen, Allmänna råd, Socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge SOSFS 2012:4.

Socialstyrelsen, Våld i nära relationer, Föreskrifter och allmänna råd, SOSFS 2014:4.

Socialstyrelsen, Föreskrifter och allmänna råd, Dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS, SOSFS 2014:5.

Socialstyrelsen, Allmänna råd, Handläggning av ärenden som gäller barn och unga, SOSFS 2014:6.

Socialstyrelsen, Utreda barn och unga, Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen.

Socialstyrelsen, Våld: Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer.

Socialstyrelsen, Vårdnad, boende och umgänge Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt.

Sveriges kommuner och landsting, Bevara eller gallra? Gallringsråd nr. 5.

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA 1995 s. 727

Högsta förvaltningsdomstolen/Regeringsrätten

RA 1991 ref. 61

HFD 2015 ref. 5

Kammarrätterna

Kammarrätten i Jönköping, dom den 3 mars 2017, i mål nr 3252-15.

Kammarrätten i Jönköping, dom den 18 maj 2017, i mål nr 3267-16

JO-beslut

JO 1985/86 s. 273

JO 1989/90 s. 229

JO 1994/95 s. 363

JO 1994/95 s. 506

JO 1995/96 s. 74

JO 1995/96 s. 309 f.

JO 1995/96 s. 312.

JO 1996/97 s. 297

JO 1997/98 s. 328

JO 1998/99 s. 464

JO 1999/00 s. 238

JO 1999/00 s. 272

JO 2000/01 s. 322

JO 2000/01 s. 323

JO 2001/02 s. 250

JO 2001/02 s. 282

JO:s beslut den 24 september 2007, dnr 3505-2006

JO 2011/12 s. 433

JO 2015/16 s. 469

FN-dokument

Allmänna kommentarer

CRC/C/GC/14 Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet.

Elektroniska källor

Fitger, P, Sörbom, M., Eriksson, T., Hall, P., Palmkvist, R., och Renfors, C., lagkommentaren till 36 kap. 5 § 2 st. RB, publicerad i Zeteo den 20 december 2016,

https://zeteo.wolterskluwer.se/document/rbkomm_rbkavd3_s2_s6?anchor=xrbkommq1942q740_36_kap_5_px (besökt den 9 juni 2017).

Hellners, T., Malmqvist, B., lagkommentaren till 16 § FL, publicerad i Zeteo den 31 maj 2010,

https://zeteo.wolterskluwer.se/document/flkomm_flkkap05_s12_s1_s1_s6?anchor=xflkomm_flkkap05_s12_s1_s1_s6x (besökt den 31 maj 2017).

Lundgren, L., Thunved A., och Sunesson, P.A., lagkommentaren till 1 kap. 2 § SoL, publicerad i Zeteo den 30 januari 2017,

https://zeteo.wolterskluwer.se/document/nyasocialkomm_nyasocial2001453kap01_s1?anchor=xnyasocialkommq2001q453_1_kap_2_px (besökt den 30 maj och den 31 aug 2017).

Lundgren, L., Thunved A., och Sunesson, P.A., lagkommentaren till 11 kap. 2 § SoL, publicerad i Zeteo den 30 januari 2017,

https://zeteo.wolterskluwer.se/document/nyasocialkomm_nyasocial2001453kap01_s1?anchor=xnyasocialkommq2001q453_1_kap_2_px (besökt den 1 juni och den 30 juni och 2017).

Lundgren, L., Thunved A., och Sunesson, P.A., lagkommentaren till 11 kap. 5 § SoL, publicerad i Zeteo den 30 januari 2017,

https://zeteo.wolterskluwer.se/document/nyasocialkomm_nyasocial2001453kap11_s1?anchor=xnyasocialkommq2001q453_11_kap_5_px (besökt den 31 maj 2017).